

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest,
V., Személynők-utca 25. sz.Hirdetések kizárólagos fel-
vétele

VII., Kertész-utca 16. sz.

A MAGYAR ZSIDÓSÁG POLITIKAI HETILAPJA.

Szerkesztette 1886—1915:

SZABOLCSI MIKSA.

Telefonszámok:

Szerkesztőség, kiadóhivatal 95-28
Hirdetés osztály 85-00

Előfizetési feltételek:

Egész évre	24 korona
Fél évre	12 korona
Negyed évre	6 korona

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

A magyar zsidóság küldöttsége a király előtt.

Mult héten hangot adtunk annak az óhajnak, mely a magyar zsidóság minden tagjában él: hogy felekezetünk együttes küldöttségben járuljon Negyedik Károly királyunk elé. Cikkünk megjelenése után két nappal tisztelgett az uralkodó előtt az osztrák zsidóság együttes küldöttsége, melynek történelmi jelentőségű audienciájáról mai számunkban írunk. És ezért most kétszerezsen örvendhetünk annak a közelgő alkalomnak, midőn a magyar zsidóság is, — mely az uralkodó jóakarátára és szeretetére minden tekintetben rászolgált, — abban a helyzetben lesz, hogy hűségét és szeretetét küldöttsége útján a trón előtt tolmácsolhatja.

Minden reményünk megvan rá, hogy ez a küldöttség méltó és szép formák között létrejön. Nem is kétkedünk benne, hogy a felekezet mindkét pártjának vezető férfiai között a megállapodás, — melyért minden magyar zsidó hálája fogja őket illetni, — a küldöttség kérdésében létrejön.

Nincsen fórum az ország vezetőségében, mely az óhaj megvalósulását szeretettel ne pártolná. Nincsen tagja a felekezetnek, ki ne köszöntené azt örömmel; aminthogy e kérdés nem is érinti a pártok szervezetét és kereteit, egy gondolat dominál csak benne: a felekezet tekintélye és becsülete.

Az első nyilatkozat.

„A zsidóság a jelenlegi nagy időkben áldozatkészen járult vérével és vagyonával az Isten kegyes segítségével elért sikerek kivívásához!” — mondta IV. Károly.

(Az uralkodó fogadta az osztrák zsidóság küldöttségét.)

1916. dec. 11. nevezetes nap nemcsak az osztrák zsidóság történetében, hanem a monarchia minden zsidó lakására is. Az új uralkodónak e napon nyilott

először alkalma trónralépése óta felekezetünkről nyilatkozni. Az osztrák zsidóság hódoló küldöttsége előtt történt ez, mely küldöttség a közel két millió főnyi Ausztriában lakó zsidóság nevében egységesen jelent meg a trón előtt. Az uralkodó válasza, valamint a küldöttség egyes tagjai előtt tett kijelentései azt mutatják, hogy a zsidóságnak valódi barátja és megértője, a politikai jogegyenlőség, a minden előítéllettől mentes szabadelvűség elveinek fenkölt képviselője az, ki a monarchia trónjára került.

A nagyjelentőségű bécsi kihallgatásról a következőkben adunk számot:

A küldöttség 19 tagból állott, köztük egy rabbi volt, az ősz dr. Güdemann bécsi főrabbi. Minden tartomány vezető hitközségének elnöke helyet kapott benne, valószínű felfogásra való különbség nélkül. A küldöttség vezetője dr. Stern Alfréd volt, az osztrák zsidóság e zseniális irányító politikusa, a bécsi hitközség 86 éves, nagynevű elnöke. A fogadtatás a bécsi Burg nagy elfogadótermében történt.

Az uralkodó és neje kegyesen fogadták a küldöttséget. Mindenekelőtt dr. Güdemann mondotta el az előírt héber benedikciót és megáldotta a felséges párt. Ezután dr. Stern Alfréd a következő üdvözlő-beszédet tartotta:

„A tartományi fővárosok és a nagyobb osztrák városok zsidó hitközségeinek vezetői hódolattal közelcednek Felségtek elé, hogy hazánk teljes zsidósága nevében császári és királyi apostoli Felséged és a császárné Öfelsége előtt legalázatosabb hódolatukat tolmácsolják.

Minden zsidó, ki csak a Felséged jogara alatt élő államokban lakik, boldogan és reménykedve vette tudomásul Felségednek proklamációjában tett ígéretét, hogy a jogegyenlőséget, melyet mi, zsidók, Felséged felejtetetlen boldogult dicső elődjének köszönünk, gondosan őrizni fogja.

A birodalom minden részében egy a zsidóság a többi lakossággal az uralkodó és trón iránti hűségében; egy abban a készségben, hogy vérével és vagyonát áldozatul hozza a trónnak és hazának; egy a vitéz hadseregeink győzelmei felett érzett örömben; egy abban a büszke reményben, hogy Felséged dicső hadseregének hamarosan sikerülni fog ellenségeink felett teljes győzelmet aratni.

Boldogok vagyunk, hogy épp most hódolhatunk Felségtek előtt — épp most, mikor csak néhány napja vetettek földre a szövetséges hadseregek el-

lenállhatatlan rohamukban egy új, alattomos ellenséget, boldogok vagyunk, mondom, hogy a hadseregben küzdő hitfeleink e nagy tetteiből is kivehették részüket, e nagy tetteiből, mely által a Habsburgok örök dicsőségére és becsületére a szabadság fényét vittük egy olyan ellenséges országba, hol hitfeleink gyalázatos nyomás alatt synylődnék!

Mi, zsidók, templomaink nyitott szent irigyszekrényei előtt, de házuk otthonos csöndjében is naponta és óránként azt imádkozzuk uralkodónk iránti tradicionális hűséggel, Felségtek szent alakjai iránti benső szeretettel: hogy a mindenható Isten óvja meg Felségedet minden útján, adjon Felségednek dicsőséget, diadalt és ragyogást, óvja meg Öfelségét, fenkölt császárnénkat, erősítse meg szívét a jótékonyaság műveinek gyakorlásában; hogy a Mindenható erősítse, növelje ő császári és királyi Felségét, a koronaherceget, vegye kegyes oltalmába az egész uralkodóházat.

Isten áldja, Isten tartsa meg I. Károly császárt, Zita császárnét és a dicső uralkodóházat.

A küldöttség tagjai e remekművi beszédet hódolatjeljes éljenzéssel kísérték. Az uralkodó mélyen meghatva hallgatta az üdvözlést, aztán csengő hangon a következőket felelte:

„Hálás köszönettel fogadjuk a hódolatot, melyet a zsidó hitközségek képviselői valamennyi hitsorsosuk nevében Nekem és a császárnénak felajánlanak.

A zsidó lakosság mindig bebizonyította Há-zam és hazája iránti hűségét és ragaszkodását. És a jelenlegi nagy időben áldozatkészen járult vérével és vagyonával az Isten kegyes segítségével elért sikerek kivívásához!

És amennyire meg vagyok győződve Én e hazafias érzelem rendületlenségéről, éppugy biztosítom hitfeleiket arról, hogy országuimban korlátlanul élvezhetnek fogják a minden polgárt megillető jogokat.

Mélyen meghatva az áldásoktól, melyeket önök Érttem és Enyéimért az ég felé küldenek, meleg köszönetet mondunk önöknek hű érzelmeik e jámbor megnyilvánulásáért is.”

A nagyjelentőségű uralkodói nyilatkozatot a küldöttség tagjai lelkes éljenzéssel fogadták.

Ezután megkezdődött a cercle.

Dr. Sternnél, ki az uralkodó előtt a távolmaradt raguzai hitközséget kimentette, a Felség működése tartama iránt érdeklődött. Dr. Gudemannak meleg kézszorítással és szíves szavakkal köszönte meg az áldást és érdeklődött, mióta működik Bécsben. A főrabbi válaszára, hogy 50 éve, a felség így szólt: Nagy idő.

Megszólította azután Dr. Rappaport udvari tanácsost, a bécsi hitközség alelnökét, Fuchs lovagot, a prágai hitközség elnökét.

Dr. Rosenbaum Henrik, a cseh zsidóság küldötténél aziránt érdeklődött, van-e sok zsidó katona Csehországból bevonulva. Az igenlő válasza így szólt a császár: **Die jüdischen Soldaten haben sich alte sehr braw gehalten.** (A zsidó katonák mind igen vitézül viselkedtek.)

Herdau, a brünni hitközség elnöke megjegyezte, hogy nincs zsidó család Morvaországban, melynek egy

vagy több tagja ne lenne bevonulva. Az uralkodó erre így szólt: **Jól tudom ezt és sokan kaptak kitüntetések is.**

Dr. Schimmerling Henriknek, ki arról referált, hogy a morva zsidó közalap 2¹/₂ milliónyi vagyona felét hadikölcsönbe fektette, az uralkodó így felelt: „Nagyon örvendek ennek. Nagyrabecsülöm hazafiságukat és a dinasztia iránti hűségüket.”

Dr. Parnesst (Lemberg) és dr. Tillest (Krakó) mint ismerősöket üdvözölte a felség. Dr. Wender képviselőtől (Csernovitz) a bukovinai zsidó menekültek iránt érdeklődött és annak a reményének adott kifejezést, hogy a menekültek mielőbb hazatérhetnek.

Dr. Sonnenschein (Troppau) referált a felségnek a menekültek elhelyezéséről. Az uralkodó így felelt: „Tudom, hogy hitfeleik nagyon buzgóan működnek a menekültek érdekében.”

Schütznél (Triest), Schanzernél (Pilsen), Hilfnél (M.-Ostrau), Schwagernél (Linz), Rendinél (Graz), Löwynél (Salzburg), Dannhausernél (Innsbruck) helyi viszonyok iránt érdeklődött.

A császárné is több urat szólított meg.

Az audiencia végén az uralkodó kezét nyújtott a küldöttség tagjainak és dr. Sternnek újból megköszönte üdvözlését.

A magyar zsidók szerepe a koronázások alkalmából.

XV. század.

A magyar zsidóság országos ügyeit a XV. században a tekintélyre és számra első hitközség, a budai képviselte. A budai zsidók főszerepe a koronázások alkalmából az volt, hogy az új királyok kegyét a zsidók számára megnyerjék és privilégiumaikat azokkal helybenhagyassák. 1436-ban Nivl budai és Jakab pozsonyi zsidók eszközlik ki Zsigmond királynál a zsidó jogok megerősítését, 1438-ban Kis Jakab budai és Jakab pozsonyi zsidók Albert királytól kérik, hogy IV. Béla zsidó-privilégiumait jóváhagyják, V. László király Farkas és Mayer budai zsidók kérésére teszi ugyanezt.

1458-ban Mátyás király bevonulásakor Budára három zsidó követet fogadott. Farkas, Nivl és Jakab zsidókat, kiknek kérésére a zsidók kiváltságlevelét meg is erősítette. Midőn Mátyás Székesfehérvárra indult a koronázásra, a budai zsidók elkísérték. A hires Mendel család egyik tagja tizenhat csatlóssal lovagolt a király előtt. A zsidók tisztelegő csapata zászlós, kürtös nyitotta meg, utána két ezüst kard apród haladt. Mendelnek és csatlósainak struccotoll lengett kalapján.

1476-ban, Mátyás esküvőjén Budán a zsidók, mint a koronázáskor, a város kapuinál fogadták a királyt és hitvesét. A zsidó bandérium a következőkép festett: 32 lovas lépdelt elől, ezüstözött barna ruhában. Azután jött a zsidó-prefektus, kivont karddal, melynek markolatján tíz font ezüsttel telt kosár csüngött. Mögötte fia. Utánuk 24 biborruhas, struccotollas lovag. Végül 200 turbános zsidó, egy vörös zászlóval, melyen a Mogen Dovid volt kihimezve, meg három arany csillag és egy korona. A vének baldachin alatt, tórával, zenészek kíséretében. Mikor a király közeledett, énekszó hallatszott a bandériumból.

1490-ben II. Ulászló bevonulásakor tórával várták a királyt a budai zsidók és jogaik megerősítését kérték. Köztük volt 24 lovassal Mendel prefektus.

XVIII. század.

1790. november 15-ikén Pozsonyban II. Lipótot megkoronázták magyar királylyá. Koppel Theben vezetése alatt a magyar zsidók küldöttséggel vettek részt a koronázáson. A zsidó küldöttség részletes leírását l. a mult számban.

1792. június 6-ikán I. Ferenc császárt koronázták meg Budán. Az országuton az óbudai zsidók három díadalkaput állítottak fel, valamint ünnepet rendeztek, melyen Münz Mózes rabbi szép beszédet mondott.

XIX. század.

1825. szeptember 25-ikén Karolina Augusztia királynővé koronázásakor a zsidók a pozsonyi templomban ünnepi istentiszteletet tartottak. A beszéd után, Oppenheim Bernát, a jeles héber költő zsoltárait énekelték, majd 18 tórával körmenetet rendeztek, a 111. és 112. zsoltárok hangjai mellett. Végül Oppenheim újabb 3 héber dala következett.

1867. június 8. I. Ferenc József és Erzsébet megkoronáztatása alkalmával a következő intézkedések történtek a zsidóság részéről:

A koronázási menet rendezősége külön helyet adott az óbudai zsidó hitközségnek, melynek képviselői egy baldachin alatt, tóratekerccsekkel állottak fel. A felség és kísérei arra elvonultukban meghajoltak a tóra felé.

A koronázási bizottság 400 forintot küldött a pesti zsidó hitközség vezetőségének, hogy 400 szegény között osszák ki.

A pesti zsidó hitközség előjárósága június 6-ikán héber-magyar nyelvű költeményt adott ki, e címmel: „Éljen a király! Szent hangzatok Ófelsége I. Ferenc József megkoronáztatásának ünnepélyére Budapest. Irtá: Bacher Simon.”

Június 12-ikén a pesti zsidó hitközség küldöttsége tisztelgett Budán a király előtt. A szónok Kohn Sámuel dr. hitszónok volt, s a küldöttség tagjai: Lányi Jakab elnök, Hirsch Ignác, Holitscher Fülöp, Schopold J. előjárók, Meisel főrabbi. Kohn Sámuel dr. magyar beszéde után Meisel főrabbi a héber áldást mondotta el, mire a király így felelt: „A pesti izr. hitközség királyi trónomhoz való ragaszkodása ismeretes előttem. Maradjanak tovább is hivek királyukhoz, hű fia a hazának és legyenek biztosítva királyi kegyemről.”

Június 13-ikán délelőtt 11 órakor ünnepi istentisztelet volt a Dohány-utcai templomban, amiről előző napon a felsőházban Majláth elnök, a képviselőházban Somssich Pál alelnök értesítették az országgyűlés tagjait. A templom zsufolásig megtelt. Az oszlopokat virágfüzerek borították, a frigszekrényen magyar koronával diszitett bársony poróchesz függött, mely drágakövekkel volt ékítve. A notabilitások közül ott voltak: Saguna metropolita, Cziráky János gróf, Kemény István báró, Somssich Pál, Ghiczy Kálmán, Desseffy Marcel gróf stb. Kohn Sámuel dr. tartotta a nagy hatást tett ünnepi beszédet, melyben a magyar zsidóságnak az emancipáció utáni epekedését is vázolta. Utána a kar a Hymnuszt énekelte.

Szegeden Löw Lipót, Veszprémben Hochmuth Ábrahám mondtak szebbnél-szebb beszédeket. Június 8. és 9-ikén az ország összes zsidótemplomaiban ünnepi istentiszteleteket tartottak.

Friedmann pesti főkantor a koronázásra Királyhimnuszt szerkesztett, melyet Ófelségének ajánlott.

Glosszák a hétről.

Két héttel a király koronázása előtt megtelik a levegő békével. Béke! — mondják Budapesten, Berlinben, Szófiában és Konstantinápolyban. És Bécsben. Bécsben egyebet is mondanak.

— *Die jüdischen Soldaten haben sich alle sehr brav gehalten.*

Hogy ki mondta? Maga a király. Az ausztriai zsidó küldöttség fogadásakor mondta. A zsidó katonák valamennyien nagyon derekasan viselkedtek. S ez az ítélet, amilyen biztos és alapos, éppen oly megfeleltethetetlen. Mert szerencsére a királyt nem a klerikális sajtó tájékoztatta a zsidókról. A király két évig utazta a frontokat. Szakadatlanul ott járt, ahol a zsidó katona derekasan helytállt. Ahol a zsidó katona verekedett, vérzett és meghalt. A király a maga két szemével látta a kitartásnak, hűségnek, hősiességnek azokat a gyönyörű példáit, amiket egy emberöltőn át sem elfeledni, sem elfeledtetni nem lehet. A király látta a magyar zsidó honvédet, aki rohamra indul, látta a tartalékos tisztet, akinek ősei között egyetlen páncélos lovag sincs, de maga nem kevesebb hivatottsággal forgatja a kardot, mint ahogy bevonulás előtt a főkönyvet kezelte. Látta a galíciai zsidót. Az öreget, aki tizszeres földültja, földönfutója a háborúnak, a fiatalot, aki emelt fővel menetel a tűzvonalba. Látta a bécsi zsidót és látta a cseh zsidót. Valamennyit vitéz katonának látta.

S ha egy-két napra hazatért a frontról, látta idehaza is. A zsidó vérrel, munkával, vagyonnal szolgálta hazáját. S amit a király látott, amit két szeme a két biztos és csalhatatlan szeme megrögzített, az a sötét tábor tintaóceánja se tudja elmosni többé.

Mert ez az óceán még kavarg.

Mi az, béke akar lenni? — riadoznak odaát. — Akkor köszörüljük a kardot. És köszörülik sürgősen. És végighordják az országon véresen. *Háboru*, sziszegik, *háboru!* Ők persze arra a háborura gondolnak, amit a béke után fognak itt kezdeni a liberalizmus és a zsidók ellen.

Bangha páter e héten újból feltűnik. Ő már készen van az oknyomozással. *Ki felelős a háboruért?* Sem Greynek nincs igaza, sem Szaszanovnak, sem a kancellárnak. A páternek van igaza. A háboruért nem Princip és Csabrinovics felelős, — mint ő kimutatja — nem a Narodna Obrana, nem az orosz mozgósítás, nem az angol világuralmi féltékenység. Nem. A háboruért a szabadkőművesek és a zsidó bankárok felelősek. S tekintve, hogy bankár és szabadkőműves egy: rövidesen a zsidóké az ódium.

Igaz, hogy Bangha Béla mindezt a Magyar Kulturában írja, s a Magyar Kulturát sem Grey, sem Szaszanov, sem a kancellár nem járattja. Amiért hiába haragszik a jeles páter, hiszen Magyarorszá-

gon sem járhatja senki. Csakhogy nem azért páter a páter: ha a közönség nem olvassa az értekezéseit, elmegy a közönséghez és maga fölolvassa neki. Így tett Szegeden, ahol a Felebaráti szeretet szövetség estélyén népszerűsítette lapját és a felebaráti szeretetet. És ekép szólott Szegeden: „Aki zsidó lapot olvas, azonnal gyónjon meg, különben elkárhozik.”

Tegnap Szegeden, holnap Aradon. Holnapután Pécsen. Frontról frontra utazik a szentatyja. Sok dolga akadt egyszerre. A béke szellemei lebegnek fölöttünk, gyorsan, sietni kell az új háborúval.

És sietnek a többiek is.

Az Alkotmány a falusi szatócs ellen, a Gazdaszövetség a galíciai zsidók ellen hirdet háborút. A falusi szatócs az Alkotmány egy, e heti nagy cikke szerint közelebb van Odesszához, mint Kisköröshöz. (Amiben földrajzi értelemben tökéletesen igaza van. A zsidó szatócs — ma persze katona — már valahol Buzeu tájékán masiroz a vert román-orosz hadak nyomában. Tényleg közeledik Odesszához.) Az agráriusok lapja még szigorubb: pogromot követel a galíciai zsidó ellen. Galíciai zsidók már nincsenek, legalább is magyar földön nincsenek, de a Gazdaszövetség annak is örül, hogy bottal ütheti nyomukat. Végtére a bot a fontos, meg az ütés. És a fő, hogy zsidókról legyen szó.

Ilyenek ők. És eszembe jut, hogy hasonlítanak az orsovai román patrullhoz.

Erről viszont egy orsovai ujságban olvasunk érdekeset. A román őrszolgák — amikor még ők voltak az urak Orsován — végigjárták a várost, s ahol megtudták, hogy a házigazda román, oda keresztet rajzoltak krétával a kapura, s aláírták: „rumun si cristian” Román és keresztény. Ezt nem bántották. Bezzeg bántották azt, aki nem volt román és kétszeresen bántották, aki nem volt román, hanem „magyar és zsidó” volt.

A magyar antiszemita patrulla is végigszalad a harctéren. És a gyanús házakra ezt írja: „magyar és zsidó.” Zsidó, aki magyar mer lenni. Ezt üssétek. És ha véletlenül galíciai zsidót ír a tolla, akkor is a magyar zsidót érti a szíve.

Ilyen harciasak ők két héttel a koronázás előtt, amikor a nemzet békülékeny hangulatát egyébként is enyhe békeszél éri. Szinte jólesik ilyenkor egy mondatot fölfedezni, amely *nem a zsidókat* üti. Hanem üti azokat, akik a zsidókat ütik. Valóban világosság a sötétségben e mondat, amely Prohászka Ottokár *Világosság a sötétségben* című legújabb könyvéből való. A tudós főpap „A szociális munka lelkiülete” című tanulmányában így ír:

„Hölgyek kellenek, akik a magyar kártyázó, délelőtti pikettirozó, délután tarokkozó, este kalabriászozó, éjjel lumpoló, reggel hosszanalvó, *zsidókat*

szidó, de nem dolgozó, s adósságban fuldokló társadalomban a komoly társadalmi munka típusát képviselik.”

Meg kell adni, Ottokár püspök kitűnően jellemezte ezt a társadalmat, melylyel mi hétről-hétre veszekszünk. A fotográfia sikerült. Csak két megjegyzésünk van:

Az egyik, ha szabad ezt a mondatot bírálnunk, ez: a zsidókat szidó, de nem dolgozó társadalom: nem jó ellentét. Hiszen ennél a társadalomnál épp az a mindennapi munka, hogy szidja a zsidót. Ez a társadalom kell, mely nem szidja a zsidót és *emellett* a hivatásuk, ebből élnek. Ellenben valóban olyan társadalom kell, mely nem szidja a zsidót és *emellett* dolgozik. Továbbá: nemcsak hölgyek kellenek. Férfiak is kellenek, akik dolgoznak és megbecsülik a dolgozókat. Akik nem mennek vigécköruttra felekezeti gyűlésséggel a mintatáskájukban. Akik nem orditoznak a hajnaltól napestig fáradozó szatócs miatt. Akik nem követelnek pogromot a galíciai menekült ellen. Akik, ha odakünn háború van, idebenn békülékenyebbek. S ha békeszél fú, nem üvöltenek háboruért. Akik két héttel a király koronázása előtt nem köszörülik inkvizíciós fegyvereiket. Férfiak kellenek. Emberek kellenek, olyanok, mint az ifjú király, kik meg merték látni, hogy a zsidók derekasan helytálltak minden fronton.

A HÁBORÚ KÖRÜL

„Es gab kein Volk, das in unserem Freiheits-Kampfe eine grössere Treue und Energie entwickelt hätte als die Juden.”
Szemere Bertalan 1849-iki magyar miniszterelnök szavai Kossuth Lajosról tri nemetnyelvű könyvében. — (Ludwig Kossuth, Hamburg, 1853. 76. lap.)

•••

Kitüntetés és magyarosítás a halál után.

Forgács Eisner Ferenc, a 38. gyalogezred zászlós, mintaserü, hős katona volt. Résztvett az 1915. téli kárpáti harcokban, kitüntette magát Belgrád második bevételénél, nemkülönben az olasz fronton, — ahol két ízben harcolt — és állásaink önkéntes feladásánál, mint századának utóvédje, kiváló szolgálatokat végzett. Onnét újra Galiciába, majd a bukovinai frontra ment, ahol szakaszát hősiesen az oroszok ellen vezetve, ez év október 14-én, Kirlibabánál elesett. Rátermettsége és egyéb kitűnő tulajdonságai folytán tiszti vizsga nélkül zászlós lett, ezenkívül a nagy és kis ezüst érem elismerésében részesült és még mint kadettjelölt — átmenetileg — a császárlövészek századparancsnoka volt. A tisztikar atyjához, a Hadi Termény r.-t. főhivatalnokához szokatlan meleg hangon írt részvétele is bizonyítéka azon kedveltségnek, melyben Forgács — néhai Hartmann Izrael temesvári rabbi unokája — mindenütt részesült. A kis ezüst érem, valamint a névmagyarosítási engedélye eleste után érkeztek be.

Eisner Róbert, repülőbiztos.

Fried Márkus budapesti háztulajdonosnak 4 fia katona. 1. Jakab, népfelkelő, a vasuti biztosító osztagnál

teljesít szolgálatot Lengyelországban. 2. Sándor, az első mozgósításkor vonult be a 30. honv. gyalogezredhez. Résztvett a szerbiai hadjáratban. 3. Dóri, őrmester. Ő is az első mozgósításkor vonult be katonának. Volt az orosz harctéren, onnan az olasz harctérre került. Most az aknavetőknél van. Bátor magatartásának elismerésül a szolgálati érdemkeresztet kapta a vitézségi szalagon.

A negyedik fia, *Fried* Róbert, tizedes. Közismert mótóros- és kerékpárhajó, aki több versenyen nyert első díjat. Résztvett az 1914-ben tartott laibachi katonai kerékpárversenyen, ahol *bárá Hazai Samu honvédelmi miniszter díját nyerte*. Az első mozgósítás mint a wieni repülőezred tényleges katonáját találta. A szerb harctérre került, ahol *sikeres felderítéseket* végzett. Onnan az olasz harctérre került. *Résztvett az olasz városok bombázásában*. Majd az orosz harctérre vitték.

Eredményes felderítéseket végzett, amiért a német császártól a II. osztályú vaskeresztet kapta. Most előléptetésre és kitüntetésre van felterjesztve.

Balázs hadnagy.

Balázs József tart. hadnagy, Blaustein Hermann fia szinyérről, a cs. és kir. 66. gyalogezredben I. és II. osztályú ezüst vitézségi érme után most legújabbán a III. oszt. katonai érdemkeresztet kapta a hadiékítménnyel. Második megsebesüléséből (az orosz fronton) felgyógyulva, ismét az ezredéhez vonult be.

Stern zászlós.

Stern Ferenc, a Gyöngyösi Forgalmi Bank R.-t. dék. tisztviselője, a mozgósítás óta a harctéren van. A cs. és kir. 6. gyalogezred zászlósa. Háromszor lett kitüntetve, kétszer megsebesült. *Megkapta a bronz és kis ezüst vitézségi érmet*; e napokban az ellenség ellen intézett lendületes és sikerrel járó roham ügyes vezetéséért és az ellenséges árok elfoglalásakor tanúsított személyes bátorságáért a nagy ezüst vitézségi érmet kapta meg.

Két testvér hősi halála.

Deutsch Ferenc, a 83-ik gye. nagy ezüst vitézségi éremmel kitüntetett tartalékos hadnagy, mint századparancsnok, százada élén harmadszor megsebesülve, e hó 8-án 24 éves korában nagy és gyötrő szenvedések után hősi halált halt. Temetése e hó 11-én volt Tabon, Somogy megyében.

Öccse, *Deutsch Gyula*, a 44-ik gyalogezred tartalékos kadettje, öt hónappal előtte, Lopusnónál, szakaszát rohamra vezetve, 19-ik évében halt hősi halált.

Epizódok a román csatáiról.

Lemberger Sámuel dr. tábori orvos írja e megrendítő sorokat a román harctéréről:

... Különösen sok most a temetés. Itt minden haláleset kész tragikum. Hisz mindegyik időnek előtte hagyja itt az életet, melyhez még annyi joga, annyi reménye lett volna. Itt senkiért se jön el a halál egy végig megfutott és rendeltetését befejezett életpálya után. A hősök halálangyala csak a fiatalokat, az életerősöket, a kiválókat szereti és mégis néha a szokottnál is jobban rendit meg bennünket egy-egy szomorú eset ...

Istentiszteletre vagyok például indulóban a múlt héten, a ... gy.-ezred egyik zászlóaljához. Utközben egy idősebb önk. szakaszvezető bemutatkozik és megkérdezi, hogy ott, a román határ előtt, az ut mentén fekvő temetőben nyugovó *Löwi Lipót*,

zászlóst én temetem-e és ösmertem-e személyesen. Kiderült, hogy vagy két héttel ezelőtt, egy romániai határmenti magaslat megrohamozása közben hősi halált halt szegény fiatal barátom, *Löwi Lipót*, kinek holttestét a határon innen temettük el, hogy itt nyugodjék a hazai földben, ennek a népfölkelő önkéntesnek az ö c s c s e. Az utolsó menetzászlóaljjal jött ki és a lövészárók előtt akadt reá legfiatalabb fivérének hősi sírjára.

Más. Egy nappal előbb temetésre hívnak. Szertartás előtt megnézem a megdicsőült fiatal bajtárs igazolványi jegyét és elszomorodott szívvel konstatalom, hogy a szegény fiúnak az apja is nálunk szolgált. Még jó, hogy egynehány kilométerrel másfelé van most, mert még látnunk kellett volna, miképen gyászol a katonapapa, katonafiának temetésénél!

Itten a fronton nem igen tartunk hosszabb ideig sebesülteket. Nem is tarthatunk. Sohase tudjuk, hogy melyik percben lesz menetelés. Csak kivételes esetekben, ha súlyos a sebesülés és a rögtönös elszállítás veszélyeztetné a gyógyulást, tartjuk itten néhány napig. Így volt szegény *Fischer Frigyes* zászlósnál is.

honvédek élén rohamra indult egy román magaslat ellen. A hegyet sikeresen megszállották, de ő súlyos hasfalsérülést kapott. Itten kezelték. Állapota vagy tíz napon keresztül folyton javult. Már bizton reméltük, hogy felgyógyul, egyszerre csak bágyad, gyöngül, harmadnapra pedig elment tőlünk örökre. A fiút úgy szerettük, mint édes vérünket. Örökös jókedvével megkönnyítette bajtársainak nehéz szolgálatát, aranyos kedélyével környezetének legviszontagságosabb és legválságosabb pillanatait is vidámmá varázsolta. A pesti bankfiúból páratlan katonakatonaként lett. A hősök legendás fajtajához tartozott, ki nem fél a golyótól, nem fél a haláltól, hanem ezer vésszel, ezer viharral megbirkózva, megy előre. Mellén már ott diszelgett két ezüst vitézségi érme. Legutóbbi helyzetmentő hőstetteért az arany vitézségi érmet kapja. De már ő nem örül neki. Ő már pihenésre tért ...

Ilyenek a mi hangulataink errefelé. Az igazsághoz hiven azonban megjegyzem, hogy vannak gyakran lélekemelő momentumok is működésünkben. Egy Roshasonot, egy Jom-kippurt, frontbeli katonák százai között tölteni, érezni azt a lüktető zsidó érzést, mely a gyülekezetet áthatja, látni azt az igazi buzgó áhitatot, melylyel ájtatosságukat végzik, látni a ragaszkodást, a hűséget és szeretetet, melylyel ősünk hite iránt viseltetnek, kárpótól bennünket minden viszontagságért, minden megpróbáltatásért. Legendaszerűen csodálatraméltó némelyik bajtársunk buzgó, vallásos gondolkodása. Kolnidre estéjén — istentisztelet után — beszélgetek egyik hon-

Exhumálási vállalat

Budapest, Károly-körút 4. k. em. 4.
Alapítva 1914.

Telefon 51-02.

GEBAUER KÁROLY ércokoporsógyár r.-t. elvállalja elesett hősök exhumálását, hazaszállítását, engedélyek megszerzését stb. Minthogy a vállalat saját ércokoporsógyárral rendelkezik és 48 éve fennáll a legjótányosabb árszámítást és legmesszebbmenő garanciát nyújtja.

védünkkel. Elmondja, hogy bizony már vagy 2 napja, hogy nem aludt, ma erew Jom-kippurkor, szolgálatban volt a megfigyelőben, alig evett valamit, de a z é r t b ő j t ő l. Később, hogy a lakásomra megyek, hallom, hogy az udvaron ő beszélget egyik barátjával. A fületem a következő mondat üti meg: „De az aztán igazi öröm volna”. Magam is kíváncsi voltam, hogy mi is lenne most az az igazi nagy öröm, hát hallom, hogy folytatja „ha holnap is ily szépen sütné a hold — gyönyörű, holdvilágos éjszaka volt — és mi a Kiddusch Lewonoh't is elvégezhethnők.” Mily mély, megható vallásos érzés... (Freudiger tábori lelkész közlése.)

Somogyi örvezető.

Somogyi Gábor örvezető a háboru kitörésekor vult be a 60. gyalogezredhez, melynél az első szerbiai hadjárat ütközeteiben máris kitűnt bátorságával. Krupanjenál 1914. szeptember 12-én megsebesülve kórházba került. Nemsokára ismét a fronton van és küzd az olasz harctéren Monte-dei-sei-Businál, ahol kiváló, bátor magatartásával — a veszedelmes helyzet dacára — önként jelentkezett egy fontos jelentés elvitelére. Feladatát vitézül teljesítve, visszatértében egy olasz főhadnagyot legényével együtt foglyul ejtett. A hadseregpáncsnokság az ellenséggel szemben tanusított vitézségeért a kis ezüst vitézségi érmmel tüntette ki. A kitüntetést József főherceg tűzte a fiatal vitéz mellére. Résztvett a Szerbia elleni második offenzívában, jelenleg pedig az orosz harctéren küzd.

Istentisztelet a harctéren.

Az orosz harctérről vesszük a következő sorokat: Északi harctér, 1916. december 4. Igen tisztelt Szerkesztőség! Kimondhatatlan örömben volt részünk a múlt héten, melyről örömmel értesitem a t. szerkesztőséget, annál is inkább, mert talán tudtán kívül is részese a mi örömünknek, amit bizonyára annak a lelkes agitációnak köszönhetünk, amit az „Egyenlőség” a zsidóvallásu katonák érdekében kifejt. Illő tehát, hogy ezért köszönetet mondjunk, s hitrokoni üdvözlettel háláljuk meg és köszöntsük otthonmaradt zsidó szeretteinket, egyben kérjük, hogy tolmácsolja ezt illetékes fórumok előtt is.

Örömmel jelentjük, hogy papot kaptunk, magyar érzésű, mély vallásosságu papunk van nekünk is, a pesti háziezred zsidóinak. Amennyire fájt, hogy az immár 3 éve dúló világfelfordulásban, a legnehezebb megpróbáltatások alatt, amikor mindenki Istenéhez fordul, minden vallásfelekezet papja által gyakorolt istentiszteleten vehetett részt, csak mi zsidók — akik pedig körülbelül 20 százalékát teszik az ezrednek — *voltunk kénytelenek összebujva, magunk között akadó irástudó vezetésével istentiszteleteinket végezni*, olyan kitörő örömmel üdvözlöttük a közöttünk megjelenő Fischer Géza tábori rabbit, aki november 27-én istentiszteletet tartott számunkra.

Épp előtte való nap esküdtünk új királyunknak, a legfelsőbb Hadurnak, halálíg tartó esküt. Mint ilyenkor szokásos, minden felekezet papja áldást oszt s lelkesítő szavakat intéz hiveihez. *Mi választhattunk, vagy a katolikus, vagy a református istentiszteleten vegyünk-e részt.* Másnap jön az avizó: összes zsidók a fűnfzentehez! S ime, egy legénységi deckungban, nyitott taliszbaburkoltan áll egy tábori rabbi, előtte kis asztalon gyertyák égnek s utizsákjából előkerül egy kicsike kis Thóra. Hogy ragyogtak a szemek! Mert ha valahol, itt megta-

nulja az ember az Istenben való hitet. Itt hányszor, de hányszor hangzik szivből a „Sema!”...

Thóraolvasás után beszéd következett, melyben megemlékezett a pap elhunyt jó királyunkról, áldást mondott új királyunkra, s vallásosságra, kitartásra buzdította hallgatóságát, melyet az összes zsidó tisztek és zsidó legénység képezett.

Most, hogy túl vagyunk rajta, olybá tűnik föl az egész, mint egy szép, nagyon szép álom, csak a lelkekbe vésett szavak, a megerősített hit, meg az ittmaradt kis imakönyvek s a tábori rabbi ígérete, hogy gyakrabban felkeres bennünket, bizonyítják, hogy valóság, örömteljes valóság volt. Hitrokoni üdvözlettel Singer Jenő, örvezető.

Szepessi tűzérezászlós.

Közel két esztendeje, hogy Szepessi Miksa dr., a Kassai Ujság népszerű felelős szerkesztője, hadbavonult. Rátermettségének volt elismerése a nehéz földadat, melylyel parancsnoka a harc legnehezebb fázisában megbizta. Szepessi zászlós megfigyelő tiszt lett s kötelességét minden alkalommal hűségesen, bátran teljesítette. November 18-án megérkezett a 6. hegyi tűzérezred 2-ik ágyusütegéhez a 11. hadsereg parancsa, amely az október 9—21. között a Pasubio és a Brand-völgy körül lefolyt harcokért megküldi az ütegnek a kitüntetések. A legénység összegyülekezett az ágyuk előtt s Kempinski Béla hadnagy, ütegpáncsnok szép beszéd kíséretében tűzte föl az érmeiket a kitüntetettek mellére. Szepessi a II. osztályu ezüst érmet kapta.

Három fiu.

Dr. Frischmann József, a nagykovácsi Frischmann Bertalan földbirtokos fia, háboru kezdete óta, előbb, mint rendes harcos, később megsebesülve, leszigorlatozva, mint orvos, valamennyi fronton teljesített orvosi teendőket, ma a román fronton szolgálja a hazát. Kitüntették a kissezüsttel és a signum laudis-szal. Másik fia, Ervin, hadnagy, ugyancsak a háboru kezdete óta szolgálja a hazát, egyszer meg volt sebesülve. Harmadik fia honvéd, mint tábori csendőr most került megsebesülve haza.

Trasitz halál.

Vadász Gyula, a 60. cs. és kir. gyalogezred tartalékos hadnagya, több mint 3 éve állandóan katonáskodott. Önkéntesi évét szolgálta, mikor kiűtött a háboru és ő azonnal a frontra került. Majd mint vasutast a tápterületen vasuti szolgálatra alkalmazták: Lublinban volt egy évig, majd Nagyszebenbe került, ahonnan legutóbb Szászsebesre kellett volna távoznia. A hurcolkodás idejére ifju nejét, kivel ez év elején kelt egybe, haza akarta küldeni szüleihez, el is kísérte autón az állomásig, de amint onnan visszatért, egy vasuti átjárónál elütötte a vonat. Haldokolva került most új állomáshelyére, melynek kórházában 24 órai kinlódás után kiszenvedett. Holttetemét elszállították tisztviselői működése helyére, Egerbe, ahol múlt csütörtökön, király temetése napján, nagy részvét között helyezték örök nyugalomra. Schweiger Lázár dr. főrabbi megható szavakkal bucsúztatta a korán elköltözött derék és rokonszenves hivatalnokot és katonát a megtört párhónapos özvegytől és hozzátartozóitól, Goldmann M. tekintélyes egri kereskedőtől, valamint a Székesfehérvárról odasietett agg szülőktől, kik egyetlen fiukat és reményüket veszítették benne.

Elesett hősök.

Leipnicker Andor, a gyulai 2. honv. gyalogezred népfölkelő hadnagya, a románok elleni harcokban november elején hősi halált halt. A dérek katona a polgári életben Aradon gabonakereskedő volt.

Fodor Gyula, 9-ik honv. gy.-ezred önkéntes szakaszvezetője, 19 éves korában június hó 14-én az orosz harctéren hősi halált halt. Bajtársai annak idején ideiglenesen Skoleban helyezték nyugalomra. Szülei Fodor Jakab és neje a hős holttestét Kassára hozták és az izr. sírkertben örök nyugalomra helyezték.

Kitüntetések.

A király Spitzer Géza 4. honvédgyalogezredbeli őrmestert, néhai Spitzer Sámuel volt korpónai lakos fiát az ellenséggel szemben tanúsított vitéz magatartásáért a kor. vaséremkeresztrel tüntette ki. Spitzer Gézának még 3 fivére teljesít katonai szolgálatot név szerint: Ferenc, Emil és Vilmos.

Heimler Manó, a Mezőgazdasági Takaré- és Hitelbank könyvelője, aki a harctéren a 2-ik tábori tüzérezred egyik ütegénél teljesít szolgálatot, megfigyelő minőségben tanúsított vitézségeért az ezüst vitézségi éremmel lett kitüntetve és (Feuerwerker) káplárból (Feuerwerker-Kadettaspirant) őrmesterré léptették elő. A kitüntetett fia özv. Heimler Lipótné szombathelyi lakosnak, kinek idősebb fia Heimler Miksa fiúmei lakos, gyalogos főhadnagy a déltiroli fronton századparancsnoki minőségben tanúsított vitézségeért két hónappal ezelőtt a Signum laudist kapta.

Lichtenstein Miklós a Nagykárolyi Önségélyző Népbank főkönyvelője, ki jelenleg az északi harctéren, mint tüzérezászlós küzd, az ellenséggel szemben való vitéz magatartása elismeréseként az ezüst vitézségi éremmel lett kitüntetve. A vitéz tüzérezászlós a vitézségi érem után járó egy havi 7 K 50 f illetményét a Magyar Szent Korona Országos Vöröskereszt nagykárolyi fiókjának adományozta és küldötte be.

A király az arany érdemkeresztet adományozta a vitézségi érem szalagján az ellenséggel szemben vitéz és önfeláldozó magatartása elismeréséül Klein Arnold 19. gy. e.-beli tartalékos egészségügyi zászlósnek.

Gonda Adolf temesvári kereskedő, aki mint tartalékos őrmester, a belgrádi rendőrpáncsnoksághoz van beosztva, szolgálatainak elismeréséül a koronás vaséremkeresztet kapta a vitézségi szalagon.

Az olasz frontról.

Az olasz frontról vesszük ezeket a sorokat:

Tábori posta december 6. Mélyen tisztelt Szerkesztő ur! A háboru eleje óta szerkesztő ur minden alkalommal sikraszállt hőseink lelki gondozása érdekében. Erkölcsi kötelességemnek tartom tehát, hogy most, midőn kikerültem én is ide, ahol testvéreink vérükkel pecsételik meg király és haza iránti hűségüket és örömmel tapasztaltam, hogy szerkesztő ur munkáját siker koronázta, a következőkről referálok:

Az orosz harctérről az olasz frontra kerültem és ismétlem, örömmel konstatáltam, hogy itt ugyancsak értékeltek hitsorsosaink bátor és önfeláldozó magatartását és gondoskodtak is megfelelő számu tábori rabbiról. Tizenegyen vagyunk ennél az egy hadseregnél és Tauber Mayer dr. (Lemberg) referens vezetése alatt együttesen

működünk, mindig összeköttetésben állunk egymással és így nem fordulhat elő eset, hogy zsidó elesett hős temetésénél tábori rabbi jelen ne legyen, ami zsidó szempontból nagyon fontos. Ha a standbeli pap el van foglalva, mindjárt gondoskodnak helyettesről. Én még ujonc vagyok itt a harctéren, — 2 hónapja, hogy kikerültem — de egész nap permanenciában vagyok. Legtöbb munkát ad a temetés, anyakönyvvezetés, istentisztelet, kórházak és kötőhelyek látogatása. Négy kilométernyire a rajvonaltól van a hivatalom, de igen gyakran kimegyek testvéreinkhez a Stellungokba s bátran mondhatom, dicsőségére válnak a zsidóságnak.

Valahányszor ezredeimhez kerülök, mindig az a forró kívánságuk, hogy Egyenlőséget szerezzek nekik, a betegeknek is a hosszú téli estéken az Egyenlőség-ből szoktam előolvasgatni; arra kérem tehát szerkesztő urat, kegyeskedjék a hetenként megjelenő Egyenlőség-ből néhány példányt hivatalomhoz juttatni, amit én hőseink nevében előre hálásan köszönök.

A háborus rovat számára a következő kitüntetett hősök névsorát közlöm:

Sugár Mihály dr. főorvos (Temesvár) az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért kapta: I. koronás arany érdemkeresztet a vitézségi érem szalagján. II. oszt. hadiékítményes Vöröskereszt tiszti jelvényét.

Hochstädt József dr. segédorvos, a háboru eleje óta a harctéren teljesít szolgálatot, vitéz és önfeláldozó magatartásáért: bronz érmet és a hadseregparancsnok 2 elismerő, dicsérő levelét kapta.

Fried Hermann egészségügyi zászlós, 72. gye., (Nagyszombat) a háboru eleje óta a harctéren, 1915. decemberben a koronás ezüst érdemkeresztet a vitézségi érem szalagján, 1916. októberben a Vöröskereszt hadiékítményes ezüst érmét, a hadseregparancsnok 2 dicsérő levelét kapta. A családból 26-an vannak a harctéren.

Dezső Lajos egészségügyi zászlós, 72. gye., (Versec) az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért: arany érdemkeresztet kapott.

Glückselig Jakab örvezető, 72. gye., (Pozsony) roham alkalmával kitüntette magát, megkapta a kis ezüst érmet.

Kitünő tisztelettel Hirsch Salamon, tábori rabbi.

Magyar zsidók! Jegyezzétek föl az Egyenlőség számára faltok hőstetteit!

Evangelikus lelkész a magyar zsidó kertészekről.

A Magyar Evangelikus Lelkészek Egyesülete idei közgyűlésén néhány nap előtt érdekes felolvasást tartott ifj. Koren Pál óbecsei evangelikus lelkész, A kertészkedés felkarolása címen. Felolvasása bevezetésében az ókori zsidóság földmivelő-kultúrájáról szólott a következő érdekes szavakkal:

Izrael népe kertészkedésének csak hasznára váltak Mózes gyakorlati jelentőségű törvényei: a talaj pihentetése a szombatévben és a jöbelévben. A mi kertészeti forgórendszerünket volt hivatva helyettesíteni az az intézkedés, hogy ugyanazon földbe nem volt szabad kétféle magot vetniök. A gyümölcsfák koronájának fejlődését inozdította elő, hogy az elültetéstől számított első három évben a virágot, vagy a fejletlen gyümölcsöt leszedték. A szőlőt meg kellett metszeniök, tisztán kellett tartaniök minden más növénytől, nehogy valami módon „megfertőz-

Állandó kiállítás! Elsőrendű művészek festményeiből. **Fényképről** művészi kivitelű festmények készítését vállalom. :: HARMATH MIKSA műkereskedő, Budapest, VII., Kisdiófa-utca 10.

tessek a szőlőnek gyümölcse“, hogy megóvassék a „ragyá“-tól, a növényi élsdiectől, aminek ma is egyik legcélravezetőbb módja a növényzet ritkítása.

... Annak, hogy Európának a Földközi tenger melletti országaiból a kalmárok oly szívesen keresték fel Palesztina hires, édesizü, fehér fügéjét, a galileai rendkívül nagy és kemény husu datolyáját, édes almaborát, nagyhirü szőlőjét, perachi dióját, csipős és édes hagymáját, édes retkét és rendkívüli nagyságu babját: a „luf“-ot — ez elsősorban a „mes-terek“ mintakertjeinek volt az érdeme.

A földnek a gyümölcs-, konyha- és diszkertészetbe való befektetésére maguk a királyok jártak elől jó példával. Salamon, mint ő maga mondja: „nagy dolgokat cselekedett“, kerteket alapított, mindenféle gyümölcsfával és a halastavakból öntöztette a „gyümölcsfák erdejét.“ Salamon nemcsak példabeszédeket és énekeket szerzett, hanem „szólt a fákról is, a Libánus hegynek cédrusfájától fogva mind az izsópig.“

Előadása későbbi részében a többi egyházak mezőgazdasági tevékenységének méltatása után a magyar zsidó kertészekről szólott teljes elismeréssel, a következőleg:

Hogy a hiveknek életrevalósága és gazdagodása mennyire használ az egyháznak, arról a zsidó felekezeti jótékonyosság és egyházuk iránti áldozatkészség szédítő számokban beszél. A gazdasági nevelés terén is ez a jótékonyosság nagy dolgokat tett.

A zsidó népet szétszóródása után az antiszemitizmus megfosztotta annak lehetőségétől, hogy földművelő nép maradjon és rákényszerítette a kereskedelemre, melyben pedig maga Mózes különféle törvényekkel akadályozta. Évezredes kereskedelmi mult után is megmaradt benne a mózesi állam-ideál utáni vágyódás. Maguk a Rothschildok több milliót elnyelő gazdasági-kertészeti berendezést létesítettek Palesztinában, amely félszázad alatt már teljesen kifizetődött.

Nálunk 1842-ben alakult a „Magyar izr. kézmű- és földművelési egyesület“, amelynek keretében 1912-ben egy eddig 700,000 koronát felemésztő, Magyarországon talán páratlanul álló praktikus, szép kertészképző-telepet adtak át rendeltetésének. Ebből a 700,000 koronából már csak 240,000 K maradt fedezetlenül, a többi begyűlt adakozásból. Jótékonyosság adott neki életet és jótékonytságot is gyakorol. Az egyesület évente 72 szegény fiunak, köztük 40 kertészkedőnek ad benlakást és teljes ellátást, sőt még a bejárókat is segíti. Kertésztanulóik mezőgazdaságot, szőlőművelést, tejgazdaságot, méhészetet, háziipart is tanulnak a speciálisan vett kertészkedés mellett. A felszabaduló fiuk tulnyomó része jeles eredménnyel teszi le a képesítő vizsgát az állami vizsgáló-bizottság előtt és nagyon keresett munkaerőkké válnak. Eövikük sincs állás nélkül. Pályájukat az egyesület védőszárnyai alatt és anyagi támogatásával kezdik meg.

Nagyon érdekes és figyelemreméltó még, amit az egyházak között a háboru után várható gazdasági versenyzésről mondott az előadó:

Egy eddig nem látott gazdasági verseny fejlődik majd ki nálunk, amelyre, mint csak az előadásomban felemlített példákbl is látjuk, a felekezetek világháborúra nem is gondolhatva, tisztán csak a korszellem iránya által késztetve, előre felkészültek. Ez a harc — mint előre lehet már látni, — közvetve az egyházak harca is lesz az érvényesülésért,

tehát végkövetkezményében a létért. Nem lesz ugyan agresszív harc, de annál veszedelmesebb, mert az agresszivitás mindig védelmet és ellentállást váltott ki a lelkekből. Hogy ez a verseny tulajdonkép életharc, arra talán mindenki tud példákat oly községek életéből, amelyek evangélikusok voltak, vagy tisztán, vagy nagyon tulnyomóan, ahova róm. katolikusok, mint szegény zsellérek települtek le, semmi gyanakvást se keltve — s most már, gazdaságilag megerősödve, aggasztóan elhatalmasodnak s a mieinket háttérbe szorítják. A mi parasztságunk egészséges érzéke meg is sejtí azt, hogy a hivek gazdasági gyengülésével maga az egyház, a felekezet pusztul!

Ez az alapos és szép előadás is figyelmessé teheti a magyar zsidóságot arra a valóban történeti jelentőségű, a felekezet kebelében teljesen nem is méltányolt munkára, melyet a Magyar Izr. Kézmű- és Földművelési Egyesület a zsidóhitűeknek a mezőgazdasági pályák felé terelésével, a magyar zsidó ifjuság agrikultur nevelésével kifejt!

A két solferinói harcos.

A fönségesen imponáló Vár kegyes jóssággal néz a Krisztinaváros proletár-negyedére. És az alacsony, majdnem földbe épített házikók esdeklő szeretettel viszonozzák a barokk-óriás lágy tekintetét. A városrész és a fölötte emelkedő Vár köbe rögzített szimbolumai a népnek és fejedelemnek. Itt e sáros, hepehupás, rosszul kövezett és fogyatékosan világított negyedben, az Árok-utca egy zöldre festett kis házában lakik a Budapesten élő két solferinói harcos egyike: Stempler Márkusz, Buda egyik speciese, a nyolcvanhat éves agastyán, aki Ferenc Józseffel egy napon jött a világra és tíz évig meg nyolc hónapig szolgálta a nagy királyt hűséggel: fagyban és szárazságban, golyótűzben és fírasztó menetelésekben Itália földjén. Az öreg ember utolsó husz évét a budai hitközség szolgálatában töltötte, mint szolga, mint pénzbeszedő, vagy mint kiségitő munkás a chevránál.

Naponta, az esti istentisztelet után, kereste az alkalmat, hogy a papja, Kiss Arnold dr. mellé furakodjon és soha el nem mulasztotta odaszólni neki:

— Egy napon, főtisztelendő uram, egy napon születtem a legfőbb hadurral, az Urísten hosszabbítsa meg az életét. Ő Schönbrunnban, én Komarnóban. És együtt küzdöttünk Solferino mellett. Ott láttam őt 1859. nyarán, gyönyörű szál ember volt; én is huszonkilenc éves voltam akkor... Ha Pestre jön a fölséges ur, mindig fölmegeyek a Várba.

„Fölmegeyek a Várba.“

Ez valahogy úgy hangzott, mintha fölmenne a Várba a jósságos királyhoz, beszélgetni vele mult időről, világ folyásáról. De mindenki tudta, hogy az udvarmesteri hivatalba megy, valahányszor a felség Budára jön, kérvénnyel a hónalja alatt és soha még e kérvény kedvező elintézés nélkül nem maradt. Ötven, negyven, harminc korona kijárt mindig az öreg harcosnak.

A mult hónapban, hogy jöttek a hírek a felség gyöngékedéséről, Stempler bácsi nagyon-nagyon nyugtalan lett. Zörgő, öreg csontjait áthozta Pestre, odaállt az ujságkirakatok elé és órákhosszat várta a király állapotát ujságoló jelentéseket.

— Rosszul van — mondta rezignáltan — nem tudom, mit csináljak!

„Ich weiss nicht, was ich machen soll!“ — hajtogatva a templom udvarán kétségbeesetten.

És szerdán, november 22-én jött a gyászhir a lapokban: Öfelsége tegnap este 9 órakor meghalt Schönbrunnban.

A hír lesújtó hatása volt a szegény öregre. Azontul nem jött a templomba és nem jött a gyűjtőperselyért és a tagsági nyugtáért. Otthon maradt; ágynak dült.

Meglátogattam a sötét és szűk udvari lakásban. Kis konyha és nagyon-nagyon kis szobából áll a hajlék. Két ágy van benne. Az egyikben már évek óta senyved Stempler Márkuszné, az öreg zsoldos hű hitvestársa. Szegény Stempler, úgy ahogy betegsége engedte, elmondta az élete főbb momentumait.

„Tizennyolc éves koromban Komarnóban — mondta — bevettek katonának és Itáliába vittek kiképzésre. A nassau herceg ezredében szolgáltam; akkor Baron Bichl volt az ezredes és Tepli ur a kapitányom. Nagyon derék katonák voltak, ambiciózusak, bizony generális lett mind a kettőből.“

„Hát a solferinói csatái vannak-e visszaemlékezései?“

„Bizony nagy dolgok ezek, uram, nehéz, súlyos esetek, menetelni, éhezni, aztán hőségben lenni egy-néhány napig, majd megint tűzben állani és látni, amint emberek úgy hullanak, mint a legyek. De aki nyolcvanhat éven át látta fölkelni a napot, annak az életben még a háborúnál is voltak fontosabb élményei.“

Azokra a nagyobb élményekre aztán már igazán kíváncsi lettem.

„Uram, folytatta a jó Stempler apó a fel-feltörő köhögéstől szakadozottnak — 1909-ben Fejérváry Géza báró ur megírta az ujságban, hogy most lesz a nyáron ötven éves fordulója a solferinói csatának és fölszólította azokat, akik részt vettek a nagy háboruban, hogy jelentkezzenek, mert az ő körükben szeretné eltölteni azt a nevezetes napot. Kevesen éltek már akkor az országban azok közül, akik ezt a hadjáratot végigcsinálták: mindössze tizennyolcan jelentkeztek. Pesten ketten voltunk, én és Berger Adolf, mindketten — zsidók. A kegyelmes ur nagyon szíves volt hozzánk; a Széputcai palotájában vendégtelt meg bennünket és azt mondta, hogy ügyes-bajos dolgainkban forduljunk csak bizalommal hozzá. Néhány nap múlva dolgom akadt a rendőrségen; a fiam házasságához hatósági bizonyítványt kellett szereznem. A magyar szót nagyon gyöngén beszélem, hát németül adtam elő a kívánságomat.“

— Csak magyarul, csak magyarul! — udvariatlankodott az irnok ur.

Tiszteletteljesen megmondtam neki, hogy már megettem a kenyerem javát, amikor Budapestre jöttem és itt is a Tabánban laktam, németajkuak között. Tudok valamicskét magyarul, de nem annyit, hogy megértessem magam a magas hatóságnál.

Az irnok ur azonban hajthatatlan maradt.

— No jó — szóltam bosszusan — akkor megyek excellenz Fejérváryhoz, az majd beszél itt helyettem magyarul

És ezzel el is hagytam a hivatali szobát.

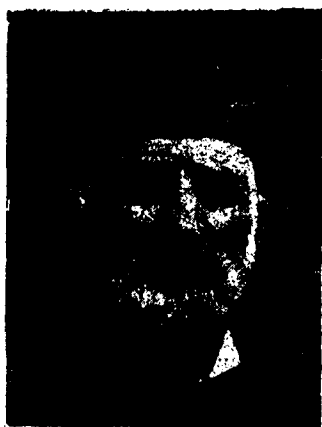
Excellenz Fejérváry — mondtam — és az irnok ur megijedt és átnézett a társához, összesugtak és amikor a lépcsőn voltam, utánam futott és karon fogott az irnok ur.

— Kommen Sie, alter Herr — mondta — es war nur ein Spass.

— Ein schlechter Spass! — feleltem — én katona voltam és tudom, hogy államhivatalban nincs tréfa. Ott komolynak és előzékenynek kell lenni.

Uram, lássa, ezt tette a Fejérváry neve. 1875-ben tönkretett a tabáni árvíz, ez is egy szép kis élmény volt, de a rendőrségi esetre jobban és többet emlékszem.“

Szerettem volna beszélni vele Ferenc József királyról, de az öreg annyira elérzékenyült, hogy a nagy név említésekor sirógörcsök fogták el

Stempler Márkus

Berger Adolf

a két solferinói harcos.

Berger Adolf, a másik solferinói, hét évvel fiatalabb Stemplernél. 1837-ben született Pesten, a Terézvárosban. Az apja gabonakereskedő volt itt, aki a fiait iparosoknak neveltette. Adolf szabó lett és huszonegy éves korában már önálló üzlete volt. Besorozták és vitték le Itáliába, a 32-es estei Ferenc Ferdinánd-ezredbe, ahol a kiképeztetése után az ezredes, gróf Westenburg áthelyeztetette az ezred első gránátos-századába. A kapitánya, Jovics — pompás granicsár-katona — gyorsan fölismerte a pesti fiuban a katonai tehetséget és rövidesen káplárrá, majd szakaszvezetővé léptette elő. A szardíniai háború mozgósításakor már őrmester volt a fiatal Berger. Nagy ritkaság volt akkor, hogy zsidót ilyen gyors tempóban léptessenek elő, még az altiszti fokozatban is. Milánóból Piemontba, majd Magentába jött és itt meg is verekedett a franciákkal.

A háború után Budán telepedett le, szabóműhelyt nyitott és megnősült. Két leánya közül az egyik Somogyi zenekonzervatóriumi igazgatónak a felesége. Nagyszerű öreg ur ez a Berger Adolf, aki magas kora ellenére egyedül vezeti negyvennyolc év óta főnálló műhelyét. Egyenes, szinte kemény a tartása. Napoleoni természetére szinte muszáj ráképzelnünk a fehér fegyverkabátot és a tiszta fegyversziját; fejére a gránátosok imponáló, medvebőrös sapkáját.

Nagyon szerette a megboldogult királyt és Fejérváryt.

— Már nincsenek tiszta emlékeim — mondta — abból a nagy korból, az idő, tudja, mindent elhomályosít. De Ferenc József király és Fejérváry tábornok úgy élnek bennem, mint akkor. A felség, mint fiatal hadur, a kegyelmes, mint vezérkari katona. Mindkettőjüket láttam a szép és nehéz juniusi napokon; nagyszerű emberek voltak — *Prachtmenschen*. Azóta, hogy úgy megöregedtünk, nem is kerestem az alkalmat, hogy lássam őket. Fájlaltam volna nagyon, ha a képzeleim

Harc téren elesett hősoket

exhumálunk és
hazaszállítunk

olcsón és gyorsan

GÁBOR ES TARSA

BUDAPEST,

VI., Teréz-körút 25/a sz.

róluk megváltak volna. Amikor hét évvel ezelőtt odajöttem Fejérváry báróhoz a jubileumra, a kegyelmes ur érdeklődött a sorsom iránt és megkérdezte, nem lehet-e valamivel a szolgálatomra.

— Köszönöm a jóságát — mondtam neki, — de ezt a hosszú életet Isten után a magam erejéből küzdöttem végig, remélem, hogy ezentul sem szorulok másra. Egy kis ifjúságot azonban, azt szívesen elfogadnék.

— Ifjúságért? — és szomorúan fölnevetett a kegyelmes ur — azért magam is elmennék a szomszédba.

Szabó Imre.

Az EGYENLŐSÉG chanuka-ünnepi

számába

(megjelenik december 23-ikára)

hirdetéseket felvesz

az EGYENLŐSÉG hirdetési osztálya
Budapest, VII., Kertész-utca 16.

HIREK.

...

— A magyar zsidóság a koronázáson. Szombati napon, december 30-án lesz a koronázás. Ezen a nevezetes szombaton a magyar zsidóság minden templomában ünnepélyes koronázási imák és beszédek fognak elhangzani. Ezenkívül a hitközségek ünnepi közgyűléseket és sok helyütt külön istentiszteleteket is tartanak, hogy a másfelekezetű előkelőségeknek, kik a koronázás napján igénybe vannak véve, szintén mód adassék az azokon való megjelenésre. Ami a magyar zsidóságnak magán a koronázási ünnepségen való részvételét és képviseltetését illeti, afelől az a készülő bizottság fog dönteni, amely a felekezet hódolatát a trón elé juttatni lesz hivatva.

— A Ferenc József országos kulturális alap létesítése ügyében az országos izraelita iroda által egybehívott értekezlet felekezetünk számottevő tényezőinek élénk részvétele mellett folyt le. Már megemlékeztünk róla, hogy a felekezet vezető köreiből az az óhaj nyilvánult meg, hogy dicsőült királyunk, I. Ferenc József emlékére egy nagy országos kulturális alap létesítsék, mely az országos rabbiképző és az országos izraelita tanítóképzőintézetek internátusainak felállítására és fenntartására szolgáljon. Az eszme élénk visszhangra talált s így remélhető, hogy felekezetünk összességének áldozatkészségéből a Ferenc József országos kulturális-alap úgy fog megvalósulni, mely méltó lesz megdicsőült királyunk nagy nevéhez és ahhoz a mély kegyelethez, mely az Ő emlékéhez felekezetünk minden egyes tagjában él. A kezdeményező országos iroda azt reméli, hogy a hazai zsidóság nemcsak testületeiben, hanem főleg az egyesek széles rétegeiben is felkarolja az eszmét, mely

a nagy uralkodó iránti maradandó kegyelet mellett felekezeti, kulturális és humanitárius célokat, kiváló országos feladatokat kíván szolgálni. Az akció nagy terjedelműnek ígérkezik.

Az értekezleten, melyet dr. Mezei Mór, az országos iroda elnöke vezetett, többek között jelen voltak: dr. Bánóczi József, egyetemi ny. rk. tanár, dr. Blau Lajos, az országos rabbiképző intézet igazgatója, dr. Déri Ferenc alpolgármester, dr. Deutsch Ernő, dr. Fischer Gyula, dr. Gedő Árpád, dr. Guth Jenő, a II. izr. községkerület elnöke, Érsekújvár, Katzburg Fülöp, dr. Klein nyitrai rabbi, dr. báró Kohner Adolf, az országos izr. közalap elnöke, Leveleki Ármán, dr. Mezei Mór, az országos iroda elnöke, dr. Mezey Ferenc, az országos izr. iroda alelnöke, dr. Mezey Sándor, a közalap jegyzője, dr. Neumann Ede, nagykanizsai főrabbi, az Országos Rabbiegyesület elnöke, dr. Nemess Zsigmond orsz. képvis., a XXIII izr. községkerület elnöke, dr. Szabolcsi Izidor, a budai izr. hitközség elnöke, dr. Vámos Géza, a XVI. községkerület elnöke, Szolnok, Vadász Ede és mucsinyi Wohl Rumi Adolf, az V. izraelita községkerület elnöke, Losonc és még számosan Más közügyekkel való elfoglaltságukra való hivatkozással, de többnyire a felvetett eszme iránti rokonszenv hangsúlyozása mellett távolmaradásukat kimentették: Adler Lajos, Beck Dénes, báró Guttmann Vilmos, Breitner L. Zsigmond udv. tan., dr. Hevesi Simon, dr. Feleki Béla, dr. Löwinger Vilmos kir. tan., Pozsony, dr. Marczali Henrik, egyet. tanár, báró Ohrenstein Henrik, dr. várhelyi Rósa Izsó orsz. képvis., dr. Stern József kir. tan., dr. Ullmann Adolf főrendiházi tag, Winterberg Gyula udv. tan., enyingi Wertheim Ármán kerületi elnök.

Dr. Mezei Mór elnök megnyitó beszédében igaz kegyelettel és mély hálaérzettel emlékezett meg megdicsőült uralkodónkról, kinek igazságszeretetéből felekezetünk a jogtalanság állapotából a jogegyenlőség helyzetébe emelkedett. A felekezet a nagy uralkodó iránti háláját — ugymond — csak úgy róhatja le igazán, ha azon két intézetet, mely megvalósulását az Ő elhatározásának köszönhetette és amely két intézet az 1848-iki szabadságharcban való részvétel miatt, a zsidóságra kivetett hadisarcból megdicsőült királyunk elhatározása folytán alkotott országos izr. iskolaalapról állított fel, most felekezetünk végre a maga áldozatkészségéből is fejleszti. Rámutat ama nagy érdekekre, melyek két országos intézetünknek internátussal való kiegészítéséhez hozzáfűződnek és azon reményének ad kifejezést, hogy felekezetünk minden egyes tényezője nagy királyunk emlékéhez kapcsolódó kegyeletének a Ferenc József kulturális alapítvány megalkotása révén méltó módon fog kifejezést adni. Elnök felhívja Mezey Ferencet, mint akitől ez akció eszméje ered, hogy terjessze elő javaslatait. Dr. Mezey Ferenc, az országos izr. iroda alelnöke ezután előterjeszti az alap létesítésére irányuló javaslatát, melyeket az értekezlet mucsinyi Wohl Rumi Adolf kerületi elnöknek, dr. Guth Jenő ker. elnöknek és dr. Nemess Zsigmond orsz. képviselőnek lelkes hangú hozzászólásai után, egyhangulag el is fogadott. Ehhez képest az értekezlet elhatározta, hogy a Ferenc József országos alap megalkottassék, hogy az alap létesítése körüli munkálatokat az orsz. izr. iroda elnöksége egy e célra alkotandó végrehajtó-bizottsággal egyetemben intézze. E bizottság a felekezet vezető férfiai és az országos jellegű intézmények bevonásával az országos izr. iroda által mielőbb megszervezendő, e bizottságnak jogában állván, hogy magát saját hatáskörében kiegészíthesse. Elhatározta továbbá az értekezlet,

hogyan az egybegyűlő pénz addig is, míg az alap létesítésének munkálatai befejeződnek, az országos magyar izr. közalap őrizetébe helyeztessék. Dr. Mezey Ferenc a két országos intézet állapotainak és a tervelt internátusok létesítési módjainak rajzolásával előterjeszti az alap alkotása érdekében a hazai zsidósághoz intézendő és a végrehajtó-bizottság által aláírandó *felhívást*, melyet az értekezlet magáévá tett. Mihelyt a végrehajtó-bizottság megalakul, a felhívást lapunkban is közzétesszük. Végül az Országos Rabbiegyesület jelen volt elnöke, dr. Neumann Ede, nagykanizsai főrabbi, az értekezlet által tetszéssel fogadott lelkes felszólalásában kijelenti, hogy a rabbikar a hivek buzdítása által minden erejével közre fog működni a siker érdekében.

— **Magyar szó az orthodox templomokban.** A magyar szó terjed, hála Isten egyre terjed az oly orthodox templomokban is, amelyeknek szószékére bevonulnia igen nehéz volt. A nagy idők hozták meg a változást és segítettek előtte utat törni e téren is. Az új orthodox papi nemzedék és az orthodox hitközségek fiatalabb generációi tették lehetővé és könnyítették meg a magyar szónak e diadalmas útját abban a már nem nagy számu templomban, ahova bejutni nehéz volt. Az idők megértésének tanubizonysága édes anyanyelvünk e térhódítása. Öreg királyunk utolsó születésnapjára fordulója, majd pedig váratlan elhunytá hozták meg azokat az alkalmakat, melyek a többé-kevésbé kényszerhelyzetből folyó régi szokáshoz ragaszkodó hitközségekben is módot nyújtottak a jég megtörésére. Ime néhány adat. A *nagybányai* orthodox templomban a király halála alkalmából rendezett gyászistentiszteleten hangzott el az első magyar beszéd. *Fuchs Benjamin*, a kitűnő szónok hírében álló tudós főrabbi mondotta el. Az *aranyosmaróti* orthodox templomban *Schlesinger* rabbi tartott ugyanezen alkalomból magyar beszédet. *Nagyváradon* a király temetése napján gyászistentisztelet volt az orthodox hitközség templomában. Szónokául *Gábel Jakab* igazgatót és hittanárt kérték föl, aki föladatának nagy hatásu magyar szónoklattal felelt meg. *Munkács*on augusztus 18-ikán, a megdicsőült öreg király születésnapján mondott *Günz* hitoktató a templomban szép magyar beszédet. *Máramaroszigeten* a Ferenc József halála alkalmából az orth. templomban tartott gyászistentiszteleten *Teitelbaum* főrabbi még nem mondott ugyan magyar beszédet, de miként az a talmudi időkben szokásos volt, meturgemant vett maga mellé, aki ott az istentiszteleten magyar fordításban is elmondotta az alkalmi prédikációt. Az orthodox templomi szónoklatok magyarosodásának ezen újabb dokumentumait örömmel jegyezzük föl, mint oly tényeket, amelyek történelmi jelentőségűek.

— **Az Orsz. Rabbiegyesület választmányi ülése** Neumann Ede dr. nagykanizsai főrabbi elnöke alatt a héten folyt le Budapesten. Miután az elnök a megdicsőült öreg királyról méltó módon emlékezett meg, s az ifjú királyt hódolattal köszöntötte, megállapították, hogy I. Ferenc József halálának évfordulóján gyászistentiszteletek lesznek tartandók. A jelenteni valók során elnök először is az aguna-ügyről szólott. *Feldmann* Mózes kitűnő aguna-értekezését a jelen voltak figyelmébe ajánlva, kimondotta, hogy megkeresik a rabbikat,

miképpen fölmerülő esetekben az egyesület agunatanácsához forduljanak. Utána a román betörés folytán székhelyeikről elmenekült rabbik érdekében tett lépésekről szóló jelentését terjesztette elő. Ennek alapján a választmányi ülés köszönetet szavazott a Székely Ferenc elnöke alatt működő segítő-bizottságnak, amely a rabbikat támogatta, valamint az Izr. Orsz. Irodájának, mely akciójával lehetővé tette, hogy az őszi ünnepek során a menekült rabbik funkciókhoz juthattak. A következő tárgy, amiről elnök jelentést tett, a rabbiknak juttatott nyolcvanezer koronás háborus segélyről szólott. Ezt az összeget az egyesület az utasítás értelmében szétosztotta. Megszerzéséért a választmányi ülés köszönetet szavazott az Izr. Orsz. Irodának. Elnök jelentette továbbá, hogy a kormány a rabbikar egyes csoportjai részére 15.000 K korpótlékot utaltványozott ki, s az Izr. Orsz. Irodája felhívta az egyesületet, hogy szétosztása dolgában tegyen előterjesztést. Mindehhez pontos adatok kellenek, az egyesület elnöke tehát a döntésnél számbaíró adatok egybefoglalására törzskönyvet készít elő. Az adatok beszolgáltatása fontos követelmény, amelynek teljesítése a hitközségeknek és papjaiknak egyaránt érdeke. Míg az adatok együtt nincsenek, a felosztás felől határozó közgyűlés sem tartható meg. A magas nivón tartott tárgyalások a nyugdíjügy és az özvegyi segély dolgában folytatott megbeszéléssel értek véget.

— **I. Ferenc József királyról** két reminiscenciát közöl velünk egy olvasónk, amelyekben zsidó is szerepel. Ime: A híres udvari rókavadászatok idején a király egy ízben a Városligeten keresztül, a mostani Erzsébet királyné-uton kívánt Rákosra jutni, ahol a vadásztársaság már várta. Az utat az ugynevezett Gólva-telkeken vezetett keresztül, melyeknek tulajdonosa Feivel Gyula iskolapadgyáros volt, aki nemcsak sörömpővel zárta el az átiárót, hanem őrt is állított melléje, aki mindenkitől, aki telkein keresztül Rákos felé igyekezett, a város szegényalapja részére csekélyke vámot szedett. Az őt a cilinderes, vöröskabátos, fehérnádrágos rókavadászban nem ismerte meg a királyt és a 20 krajcárnyi obulust tőle is követelte. A király mosolyogva adott neki egy ezüst pénzdarábot és így átlövegolhatott a vámon. Feivel az uton találkozott a királylyal, rögtön felismerte és ijedten sietett a vámorhoz, hogy vajon megvámolta-e a királyt. Az bizony ötlött-hatolt, s végre is kibökte, hogy a királytól egy ezüstpénzt kapott. Feivel jóképet vágott tehát a dologhoz, s örömmel cserélte be a pénzdarábot, melyet azután aranyba foglaltatott és halála napjáig, mint talizmánt hordozott magánál. Feivel, a bádogoslegényből lett gyáros, akit a londoni világkiállítás is kitüntettek, az esetet megírta abban a füzetében is, amelyben élete folvasáról számol be. — 2. A király a hetvenes években Komáromban járt. Gyakorlatozás közben egyik ezred frontja előtt megkérdezte az ezredest, hogy a katonák akkori új kedvezménye, a rántott leves, hogyan válik be. Az ezredes, természetesen dicsérte a humánus intézkedést, a királyi kegy jelét és hangsúlyozta, hogy katonái el vannak tőle ragadtatva. E válasz után a király a legközelebbi katonát szólította meg. véletlenül zsidó volt és Grosz Dávid a neve. „Magának hogy ízlik a leves?” kérdezte. „A kávé bizony jobb

Legszebb
chanukai ajándék
az ifjúságnak a

ZSIDÓ DIÁKOK
... **KÖNYVE** ...

16 műmelléklet, tanulmányok, elbeszélések, versek, regény van benne.

Ár: 4 K. :: Kapható az Egyenlőség könyvkiadó hivatalában Budapest, V., Személynek-utca 25. sz.

volna — felelte a katona zsidó fordulattal. A király mosolygott, az ezredes sápadozott s mikor a király nem volt jelen, a katona reggeli idő nélkül is kapott valami levest, sőt áristomot is. De a Grosz Dávid válaszában messzebbmenő következménye is volt. Nemsokára megjelent a hadügyminiszteri rendelet, amely meghagyta, hogy a katonáknak reggelire leves helyett kávé adjanak.

— **Még egy reminiscencia.** Előző számunk Meturgemánjában irtunk a megdicsőült öreg király pécsi látogatásáról, mely 1891-ben nem január, hanem június hó 21-én folyt le. E királylátogatás alkalmából, melyen a nagyjelentőségű fejedelmi kijelentés történt, Öfelsége, mint *Rosenthal* Tóbiás bonyhádi főrabbi közli velünk s amit mi is megírtunk, nemcsak a pécsi főrabbit tüntette ki megszólítással, vagy hozzáintézett kérdéssel, hanem mind a kilenc megjelent rabbit. Miután Perlsnél hitközsége tagjai iránt érdeklődött, a mellette álló bonyhádi főrabbitól, *Rosenthal* Tóbiástól azt kérdezte: mekkora a hitközsége? Minthogy nagy számot nem mondhatott, *Rosenthal* azt felelte, hogy nem akkora, mint Pécs, de régi, hirneves község. Ugyanez alkalomból a bonyhádi főrabbi Szögyény-Marichról, az Öfelsége személye körüli akkori miniszterről érdekes reminiscenciát közöl velünk. A küldöttségeket Öfelségének Szögyény-Marich jelentette be és természetesen magyarul szólította meg. Mikor azonban a zsidóhitűek küldöttségére került a sor, ehhez német nyelven szólt. Nagyon bántotta ez a bonyhádi főrabbit, aki hevesvérű magyar ember. Csak várta tehát az alkalmat, hogy a német szóval való megkülönböztetés miatt fölfogásának kifejezést adjon. Az alkalom nyomban kínálkozott. Szögyény-Marich megszólítására *Perls* magyarul felelt, amire az Öfelsége személye körüli miniszter elismeréssel jegyezte meg: „mily szépen beszél magyarul”. *Rosenthal* Tóbiás erre közbevágott: „Nemcsak a pécsi rabbi, hanem a mi rabbijaink mind jól beszélnek magyarul”. Szögyény-Marich, nyilván ettől a megjegyzéstől, annyira zavarba jött, hogy mikor a zsidóhitűek küldöttségét kellett Öfelségének bejelentenie, erre alig talált szavakat. Nehezen tudta kimondani: „Transdanubische isr. Deputation”. A dolog sokaknak fel is tűnt, úgy, hogy este a banketnél ez az incidens volt a beszélgetések egyik fő témája.

— **Győri Adolf.** Folyó hó 11-én hunyt el rövid szenvedés után hetven éves korában *Győri* Adolf, a pesti izraelita hitközség nyugalmazott vallásoktatója és címzetes szakfelügyelője. A megboldogult a régi tanítógárdához tartozott. Tele volt idealizmussal, rajongó szeretettel csüngött hivatásán. Negyven éven át szolgálta törhetetlen odaadással a pesti hitközség oktatásügyét. Fiatal korában kezdte meg a lelkek építésének nehéz, de eszményi munkáját. Kezdetben a hitközség elemi fiúiskolájának volt tanítója, majd meg az elemi és polgári leányiskolákban működött mint kötelességtudó vallásoktató. A vallásoktatás modern szervezésének megalapozásánál szóval és írással vette ki részét. A régebbi tanterv egyik fontos része tőle származik. Az elemi iskola második osztálya számára írt kézikönyve alapvető a maga nemében. Másfél évtizeden át volt a vallásoktató testület elemi iskolai szakosztályának buzgó elnöke, ki szíven hordta kartársai érdekét. Egész generációkat nevelt, legjobb tudása szerint, lelkiismeretes módon. Jó, szolgálátrakész, szerény ember volt. Félévvel ezelőtt vonult a jól megérdemelt nyugalomba. Az Orsz. Izr. Tanítóegyesületnek volt éveken át pénztárosa, buzgó sáfarkodásával nagyban hozzájárult az egyesület anyagi felvirágoztatásához. Főleg a tanítóárvák szomorú sorsa volt szívéhez nőve,

azok segélyezésében dolgozott nagy kitartással és lelkesedéssel. A Tanítóegyesület tiszteletbeli tagjának választotta akkor, mikor a nehéz munkával járó tisztségéről öregsége folytán lemondott. Elhunytáról a pesti izr. hitközség előjárósága és vallásoktató testülete és az Orsz. Izr. Tanítóegyesület adtak ki meleg hangon tartott gyászjelentéseket. Özvegye, fivére és sógora, *Mandel* Bernát, a pesti izr. hitközség polgári fiúiskolájának jeles és tudós aligazgatója gyászolja számos kartársával és tanítványai sok százával. Temetése f. hó 14-én ment végbe nagy részvét mellett. Ravatalát körülállották rokonai, a pesti izr. hitközség vallástanáitói és tanárai *Munkácsi* Bernát dr. tanfelügyelő vezetésével, az Orsz. Izr. Tanítóegyesület elnöksége és választmánya *Stern* Ábrahám vezetésével. *Lazarus* főkantor mesteri éneke után *Fischer* Gyula dr. rabbi megkapó beszédben méltatta az elhunyt érdemeit, majd meg *Weisz* Miksa dr. szakfelügyelő mondott közvetlen, meleghangú bucsuztatót a pesti hitközség tanügyi hatósága, tantestülete és az Országos Izraelita Tanítóegyesület nevében.

— **Gutenplan Dávid gyermekei.** A Pesti Hírlap vasárnapi száma érzékenyen írja le azokat a viszontagságokat, amelyeken egy galíciai származású közkatona, *Gutenplan* Dávid, meg a 3 gyermeke keresztül mentek, amíg a budapesti Mária Terézia-téri hadikórházban viszontláthatták egymást. A gyerekek az ellenséges betörések elől Magyarországra vetődtek a menekültekkel, amíg apjuk a harctereken küzdött. Hosszu időn át nem is tudtak egymásról. Amikor pedig az apa sok kutatás után értesült róla, hogy gyermekei *Lajos*-*Komáromban* vannak, szabadságot szerzett, hogy viszontláthassa őket. De találkozásra, a régen várt viszontlátásra indulva, azon a vonaton utazott, amelybe *Herceghalmon* beleszaladt a bécsi gyorsvonat és gyermekei ölelő karjai helyett, a legsúlyosabb sebesültek között — visszakerült Budapestre a Mária Terézia-kórházba. Itt sirta el apai fájdalmaival a betegeket látogató *Auguszt*a főhercegnőnek, mire a főhercegnő nyomban intézkedett, hogy a gyerekek apjukat és az apa gyermekeit, valamint kísérőjüket, az édesanyját, viszontláthassa. És varázshatása volt a főhercegnő intézkedésének. Akiket a sebesült apa lázas álmaiban is folyton látni kívánt, megjelentek beteg ágyánál. Sőt a közelében is maradhatnak, mert — mint értesülünk — az izr. szünidei gyermektelep vette őket ideiglenesen gondozásba és kihelyezte őket diósgyőri telepére, ahonnan hetenként bejönnek, hogy egy pár óráig közvetlen apjuk mellett lehessenek.

— **A zsidó ügyvéd indítványa.** Zemplénnvármegye törvényhatósági közgyűlése e héten egyhangulag fogadta el *Székely* Albert dr. jeles hitfelünk, sátoraljaujhelyi ügyvéd és t. bizottsági tag következő, hazaszeretettől lángoló indítványát: „Tekintetes Törvényhatósági Közgyűlés! Mindnyájan át vagyunk hatva ugyan a tudattól és bizalomtól, hogy a nagy felelősség alatt működő törvényhozás és hadvezetőség fegyvereinknek végleges és döntő győzelme érdekében minden szükséges kormányzási és törvényhozási intézkedést megtesznek,

mindamellet ország-világ előtt való tanujelül annak, hogy nemzetünket a hosszú harcban nem sikerült kifárasztani és hogy minden áldozatra készen, törhetlen hazafiúi lelkesedéssel önként kínáljuk fel a haza és trón védelmére minden rendelkezésre álló segítőeszközünket, bátor vagyok tisztelettel indítványozni:

méltóztassék a tekintetes törvényhatósági közgyűlésnek a magyar országgyűléshez feliratot intézni, hogy a német birodalmi gyűlés által legújabb-

ban alkotott törvényhez hasonlóan, a háboru tartamára az általános kötelező polgári segédszolgálat Magyarországon is törvényhozásilag szerveztessék, és méltóztassék ezen felirat pártolására a társtörvényhatóságokat is köriratban megkeresni.

Az indítvány indokolásában többek között ezt mondja: A magyar nemzetnek, mely a nagy háboru kezdete óta a legádázabb ellenségekkel volt körülvéve, bizonyosságot kell tennie arról, hogy ezer éves hazáját megakarja és megtudja védeni és azt a jövő ezredének is csorbitatlanul át akarja adni és fenn akarja tartani. Mezőgazdasági állam lévén, minden egyes honpolgárnak kötelessége a harcban álló katonák segítségére lenni és helyettük az országon belül is elvégezni mindazokat a munkálatokat, melyek szükségesek, hogy a katonaság semmi hiányt ne szenvedjen és a honmaradottak és a harcoló katonák családjainak megélhetése és fenntartása biztosítható. Még ha a béketárgyalások is megkezdődnének, feltétlenül szükséges lesz, hogy az egész nemzet készen álljon a harcra és megmutassa a világnak, hogy nem enged magára kényszeríteni egy olyan békét, amelyet gonosz ellenségeink diktálnak, abban a hitben, hogy már ki vagyunk merülve és el vagyunk csüggedve. Ezért szükséges, hogy minden ember a hazában egy katonai szervezetnek legyen alávetve és mindenki ott teljesítse hazafias kötelességét, ahová a szervezett felsőbbség odaállítja. Egy mindnyájunkért s mindnyájan a hazáért és királyért!

A zsidó ügyvéd indítványa be fogja most járni Magyarországon összes vármegyéit, a hazaszeretet és az önfeláldozás tündöklő ígéit hirdelve az országban.

— **Tisztujtás.** A pesti izr. hitközség közép- és polgáriiskolai vallástanárai az elmúlt napokban szakosztályi tisztujtó gyűlést tartottak *Munkácsi Bernát* dr. tanfelügyelő elnöklete alatt. Ujból — már negyedik ciklusban — *Weisz Miksa* dr. szakfelügyelőt választották lelkesedéssel három év tartamára elnöknek. Alelnök jeles munkatársunk, *Engelsmann I. dr. c.* szakfelügyelő lett, Jegyzővé *Schwarz Benjámín* dr. tanárt választották. *Munkácsi* dr. meleg szavakkal üdvözölte az új elnökséget, melynek nevében *Engelsmann I. dr.* mondott hálás köszönetet a megtisztelő bizalomért.

— **Fiui kegyelet.** *Weisz Fülöp* budapesti bankigazgató és neje, özv. *Weisz Ábrahám*né szül. *Stransky Karolina* elhunyt alkalmából ennek nevét gyermeki szeretettel és igaz kegyeletből számottevő alapítványokkal és adományokkal örököztette meg. A budapesti poliklinikai egyesületnél 10.000 koronás, a budapesti izr. nőegyesületnél hadiárva nevelésére 8000 koronás, a Stefánia gyermekkorházánál 4000 koronás alapítványokat tettek, a csepeli *Weisz Alice*-féle gyermekágyas otthonnak és a szegények közt való kiosztásra pedig 1000—1000 koronát adományoztak.

— **Hadi alapítvány.** *Boskovitz Jakab* Osijekben, abból az alkalomból, hogy fia, *Artur* a 7. mezey tüzérezred 7. ütegénél való frontszolgálatra bevonult, 1000 koronás 6 százalékos hadikölcsön-alapítványt tett a budapesti hadtest parancsnokságánál. A párját ritkító alkalmi

alapítvány kamatai hadi rokkantak vagy továbbszolgáló altisztek támogatására fordítandók.

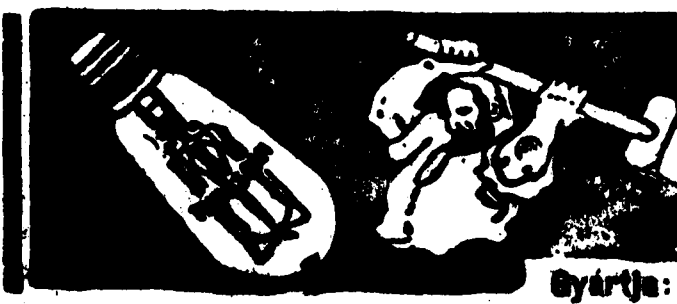
— **Vezérfőtörzsorvos.** *Pick dr. tanárt*, vezérfőtörzsorvost a vezérfőtörzsorvosi címmel és jelleggel tüntette ki az uralkodó. A kitűnő tudós ezzel elérte a legnagyobb rangot, amibe az osztrák-magyar hadseregben katoniorvos juthat.

— **A berlini zsidók gyásza.** *Eschenbacher József* dr., a berlini hitközség egyik rabbija, a jeles teológus, f. hó 2-áról 3-ára virradó éjjelen meghalt. Badenben, Hainstadtban született 1848-ban. Harmincegyéves korában választották először rabbivá Bruchsalban. Berlinbe 1899-ben hívták meg és 1900-ban iktatták be tisztségébe. A berlini hitközség szertartási ügyeit intézte, de emellett élénk irodalmi tevékenységet fejtett ki. „Das Judentum und das Wesen des Christentums” című munkája, mely vitairat, 1905-ben, megjelenése idején nagy figyelmet keltett. Épp úgy 1907-ben megjelent műve is: „Das Judentum im Urteil der modernen protestantischer Theologie”. Későbbi művei közül nevezetesebbek a *Zacharias Frankel*ről és *Michael Sachs*-ról szólók.

— **Vendégénekes.** *Kvartin Savel*, a pesti hitközség főkántora, a napokban Egerben időzött öccsénél, az ottani hitközség főkántoránál. Az alkalmat fölhasználva, a hitközség fölkérte őt, hogy a szombati muszafimát végezze. *Kvartin Savel*, aki 3 évvel ezelőtt az egri diszes, új templom fölavatásán is közreműködött, a kivánságnak készséggel tett eleget. Az országos hírvésvész persze óriási sikert aratott. Bizonyossága ennek az ováció, amelyben istentisztelet után részesítették és az előjáróságnak testületileg kifejezésre juttatott köszönete.

— **Családi ünnep.** Nem mindennapi melegséggel ünnepelték a napokban *Riemer Bernát* fővárosi kenyérgyáros és neje *Krausz Juliska*, házasságuknak negyedszázados évfordulóját. Különös érdekességet kölcsönzött az ünnepségnek az a körülmény, hogy dr. *Fischer Gyula* pesti rabbi áldotta meg 25 esztendővel ezelőtt Győrött ezt a frigyet és ugyanő köszöntötte szívrehatóan most Budapesten a jubiláló házasságokat. Az őszinte közbecsülésben álló házaspárt 8 gyermekük nevében a legidősebbik — *Vilmos* — üdvözölte hálattal szívvél és könyekig meghatva a jelenlevőket. A befejező imát a testvérek együttesen mondták el. A papi áldásában jubiláló rabbi által szerkesztett alkalmi „misebérach”-áldást *Grünwald Sámuel*, a jeles kántor tolmácsolta művészi előadással, majd befejezésül az ünnepelt meghatóan köszöntötte meg az ajándékokkal és virágokkal pazarul kedveskedő barátoknak és tisztelőknak a bensőséges ünneplést.

— **A háboru végével fölöslegessé váló hadieszközök értékesítése** tárgyában *Somlyó V. Ignác*, bethleni lakos, Szolnok-Doboka vármegyéhez igen érdekes és praktikus részletes indítványt nyújtott be, amelyet a megye egyhangulag elfogadott. Az indítvány az elpocsékolástól akarja a fengeteg értékű nemzeti vagyont megóvni és oly egyéneknek kívánja juttatni, akik erre a háboru folyamán érdemeket szereztek. Szóval vállal-

NE FOGADJON EL MAST MIOT

TUNGSRAM

HAZAI GYÁRTMÁNY. ÓVAKODJUNK UTÁNZATOKTÓL!

Gyártja: Az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt., Újpest.

FELIRAT: VALÓDI
DRÓTLÁMPA

kozők gazdagítása helyett — a támogatásra szorult polgárságnak, gazdáknak, iparosoknak, fuvarosoknak stb. kíván támogatást nyújtani, míg a befolyó pénzeket hadiözvegyek és árvák segélyezésére kívánna fölhasználtatni. A javaslat megkapó és különösen azért figyelemreméltó, mert zsidó vallásu embertől származik, aki altruisztikus gondolatot óhajt vele megvalósítani. Dicséret város képviselőtestülete a megyei határozatot már szintén magávé tette.

— **Halálozások.** *Bácskai* Albert dr., ügyvéd, 53 éves korában elhunyt. Nemcsak ismert jogász volt, de mint író is jó nevet szerzett. Különösen humorisztikus dolgai voltak kedveltek és népszerűek. A „Borsszem Jankó” kagáljához tartozott. Az eredeti Bukovai Abszi közismert alakját ő teremtetette meg és látta el szentenciákkal. Fiataltabb éveiben az Egyenlőség is munkatársai közt tisztelhetett. A gyászban, mit halála széles körben keltett, mi is őszintén osztozunk.

Özvegy *Singer* Sándorné e napokban Nagykanizsán 74 éves korában meghalt. *Singer* József nagykanizsai tekintélyes nagykereskedő édesanyját gyászolja benne. Ez alkalomból *Singer* József a nagykanizsai izr. hitközségnek 2000 koronát adott át jótékony intézmények részére.

— **Löwy Izsák**, a kiváló lengyelzsidó színész, kiről lapunkban többször irtunk, s ki a fővárosban többször lépett fel a legnagyobb tetszés mellett, vidéki turnét kezdett a nagyobb városokban. Vasárnap, december 17-ikén lép fel Miskolcon, ahol a művészetpártoló körök szeretettel fogadták és ahol fellépte iránt általános az érdeklődés. A jeles művészt, ki a modern zsidó-irodalom egyik legjobb interpretálója, ajánljuk hitfeleink figyelmébe.

— **A nasici tanninyár tökeemelése.** A Neuschlosz-féle nasici tanninyár és Vőzfűrészt r.-t. december 28-ikán tartja meg rendkívüli közgyűlését, amely 10.000 darab új részvény kibocsátásával a társaság alaptőkéjét 2 millió koronával 7 millió koronára növeli. Az új részvények november 1-től kezdődően részesülnek a vállalat jövedelmében. Értesülésünk szerint az igazgatóság javaslata az lesz, hogy a kibocsátandó új részvényekből 3750 darabot a Lomási Erdőipar r.-t. 15.000 darab részvényének átcserélésére fordítsanak, a fennmaradó 6250 darabot pedig a társaság eddigi részvényeseinek kínálják föl, részvényenként 800 koronás árfolyamon. És pedig oly módon, hogy minden négy darab régi részvényre egy új részvény ossék. A Nasici r.-t. e tranzakció után a Lomási r.-t. összes részvényeivel rendelkezni fog és abba a helyzetbe jut, hogy korlátlanul és saját céljának megfelelően valósíthassa meg azokat a terveket, amik már e vállalat eddigi irányításánál is szem előtt lebegtek. A Hazai Bankkal létesített megállapodás biztosítja azt, hogy az új részvények átvétele a fentebbi föltételekkel akadálytalanul menjen végbe.

A magyar zsidóság gyásza.

— Az országos rabbiképző intézet vezérlő-bizottsága november hó 11-én tartotta meg megdicsőült királyunk I. Ferenc József emlékének szentelt ülését. Jelen voltak: dr. *Mezey* Ferenc kir. tan., a vezérlőbizottság elnöke, dr. *Mezei* Mór, dr. *Bánóczi* József egyet. ny. rk. tanár, *Székely* Ferenc udv. tan., *Winterberg* Gyula udv. tan., dr. *Feleki* Béla, mucsinyi *Wohl* Rumi Adolf ker. elnök, *Adler* Lajos pesti izr. hitk. elnök, dr. *Neumann* Ede nagykanizsai főrabbi, az Országos Rabbiegyesület elnöke, dr. *Kecskeméti* Lipót nagyváradi, dr. *Hevesi* Simon és dr. *Fischer* Gyula pesti, dr. *Venetianer* Lajos újpesti, dr. *Kiss* Arnold budai, dr. *Hoffer* Armin veszprémi rabbi, a vezérlőbizottság tagjai. továbbá dr. *Blau* Lajos rabbiszemináriumi igazgató és *Balog* Armin tanár, az intézet tanári karának képviselője. Távolmaradásukat kimentették: báró *Dirszty* Dirszty Béla, dr. báró *Kohner* Adolf udv. tan., csepeli *Weisz* Manfréd főrendiházi tag, gelsei báró *Guttman* Vilmos kir. tan., báró *Hatvany* Deutsch Béla főrendiházi tag, várhelyi *Rósa* Izsó dr. kir. tan., országgyűlési képviselő, dr. *Sidon* Adolf verseci rabbi, dr. *Steinherz* Jakab székesfehérvári rabbi és nagy-pélli *Sternthal* Salamon.

Dr. *Mezey* Ferenc, a vezérlőbizottság elnöke a következő emlékbeszédet mondta:

Tisztelt Bizottság! Miként mindenütt, ahol magyarok szíve összedobban, úgy a mi tanácskozásainkban és gyűléseinkben is sokáig megrezdül még az a nagy fájdalom, mely dicsőséges emlékeztető I. Ferenc József apostoli királyunk Őfelségének halálával a nemzetet sújtotta. Bánatunkat és megemlékezéseinket, egyéni és testületi nyilvánulásaikban megilleti a történet szelleme, mely nagy királyunk fetűnt életének hatásában örökös művét glóriával övezi. És amikor eképpen a maga nagyságában tárul fel előttünk dicsőült királyunk emberöltőket átfogó uralkodása és amikor megértjük, hogy

ez az uralkodás a magyar nemzet évezredes történetében nemcsak az esztendő mértéke szerint, de az állami fejlődésre, a jog és igazság uralmára a világosság áramlására gyakorolt hatásánál fogva a magyar história legdicsőbb korszakain is tulvilágított, az egyetemes történet keretében is fénylő eme fejedelmi élet méltatásához ez alkalommal és e szerény helyen nem nyulhatunk. Abban a fenséges mozaikban, mely elhunyt uralkodónak nemzetek és népek üdvére irányult országlását vázolja, mi és ittvaló történetünk csak szerény törmelék alkott. És mégis mennyi erő, mennyi szín és fény árád innen is. A magyar közjognak egyénekre és vallásunkra sugárzó attribútumai, felekezeti szervezkedésünk akaratának fejedelmi megbecsülése és a hit talaján táplálkozó kulturánknak megalapozása örök hőforrása maradnak a mi hálánknak. A diaszpóra óta, szenvedéseink végtelen utjain, egyetlen egy nemzet fejedelme megközelítően sem gyakorolt a zsidósággal szemben annyi igazságot, tehát annyi jót, mint I. Ferenc József. Hiába keresnénk uralkodót, ki a jogegyenlőség principiumát ily mértékben és ennyi tudatossággal érvényesítette volna. És amit itt külön hálával kell megemlétenünk, hiába keresnénk fejedelmet, aki önnön vallásának végtelen tisztelete mellett a zsidóságnak szellemi és erkölcsi életét a legtávolabbról is ennyire méltatta volna. Történetünkben egyedülálló eset, hogy koronás fő a jogok teljességével, országos küldetéssel felruházott rabbiképzőt alapított, azt igazságosztásával és külön kegyével mint nemzeti főiskolát az állami intézmények díszes sorába emelte volna. Meghatottan idézzük ime lelkünkbe a nagy uralkodó felkent alakját, amint alkotását, a rabbiszemináriumot, áldott szavával e hajlékban megszentelte, templomát szelíd tekintetével bearanyozta. Szerény, de nagyhirű zsidó tudósainkat hivatásukra buzdította és az ifjúságban a lelkesedés lángját felgyújtotta. És ezt

a szeretetét uralkodásának kezdetétől haláláig intézetünk számára megőrizte és az elhatározások egész sorozatával tanusította. Legyen ezért megdicsőült királyunknak soha el nem haloványuló hála és nagy emlékének nemzedékről-nemzedékre szálló kegyelet!

A jelenlevők kegyeletes megilletődéssel állva hallgatták végig elnöknek megdicsőült fejedelmünknek felekezetünk irányában megnyilvánuló fenkölt hajlandóságaira és a rabbiszemináriumnak az ő nevéhez fűződő és az ő elhalálozásán alapuló felállítására világot vető beszédét. Elhatározta, hogy a megdicsőült nagy király iránti hálás és kegyeletes érzéseit jegyzőkönyvében megörökíti. Tudomásul vette, hogy a) a temetés napján az intézet saját templomában gyászistentiszteletet tartott, mely alkalommal dr. Blau Lajos intézeti igazgató méltatta a nagy veszteséget; b) hogy elnök a vezérlőbizottság nevében a vallásügyi miniszter útján részvétfeliratot és hódolati nyilatkozatot intézett IV. Károly király Ófelségéhez; c) hogy a tanári kar határozatából kifolyólag egy éven át egy hallgató naponta imát mondjon Ófelsége lelki üdvéért. Elnök indítványára elhatározta továbbá a vezérlőbizottság, hogy a boldogult Felség halálozási napjának mindenkori évfordulóján emlékezeti istentisztelet tartassék és hogy a mindenkori templomi hazkarak alkalmával a megdicsőült királyért ima mondassék. Végül az ülés az országos izraelita iroda elnökségének odairányuló lépését, mely szerint a rabbiszeminárium Ferenc József országos rabbiképző-intézet" név viselésére jogosittassék fel, megelégedéssel vette tudomásul és kimondotta, hogy ugyancsak az országos iroda által kezdemnyezett és a kegyelet mellett a rabbiszeminárium internátusa érdekeit is szemmel tartó Ferenc József országos kulturális alap létrejöttét a vezérlőbizottság tagjai minden erejükből előmozdítani fogják.

Az Omike és mensa-akadémika 1916. december 3-án délelőtt Rákóczi-ut 17. sz. alatti helyiségeiben megdicsőült királyunk emlékére báró Herzog Mór és báró Dirszty Béla elnöklété alatt igazgatósági ülés keretében nagyszabású *emlékünnepelet* tartott. Báró Herzog Mór elnöki megnyitóját a mensa új alelnökének Déry Ferenc dr. alpolgármesternek hatásos emlékszávai követték, mely után Hevesi Simon dr. rabbi magasszárnyalásu egyházi beszédben emlékezett meg a megdicsőült király nagy uralkodói érdemeiről. Végül Weiller Ernő dr. főtitkár indítványára elhatározták, hogy a nagy király emlékére egyetemi hallgatók támogatását szolgáló rendeltetéssel 20.000 koronás alapítványt létesítenek és az emlékünnepeletből kifolyólag IV. Károly királyhoz gróf Tisza István miniszterelnök útján hódoló iratot terjesztenek, melyben az egyesület mély gyászának ad kifejezést. Az emlékünnepeletből kifolyólag még az egyesület Ófelsége kabinetirodájához a következő sürgőnyt küldötte:

Császári és Apostoli Királyi Felséged előtt az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület és Mensa-Academica elnöksége a mai napon, megdicsőült atyai Uralkodónk, I. Ferenc József emlékének szentelt ünnepélyes igazgatósági üléséből kifolyólag hódolattaljesen tolmácsolja Felséged színe előtt mély gyászát és fájdalmát azon forró imával, hogy adjon a Mindenható Isten menyei üdvösséget elköltözött nagy Királyunk áldott lelkének, vigaszt, áldást és diadalmas békét Felségednek és nemzetünknek. Báró Herzog Mór, báró Dirszty Béla elnökök, báró Gutmann Vilmosné, dr. Neu-

mann Arminné elnökasszonyok, dr. Hevesi Simon társelnök, dr. Weiller Ernő főtitkár.

Az Országos Izraelita tanítóképző Intézet igazgatótanácsa e napokban tartotta főleg az elhunyt király iránti kegyeletnek szánt ülését. Jelen voltak: *Alexander Bernát* dr. egyetemi tanár, *Bánóczi József* dr. intézeti igazgató, *Déri Ferenc* dr. alpolgármester, *Feleki Béla* dr., *Fischer Gyula* dr., *Mezey Ferenc* dr., *Mosdóssy Imre* dr. kir. tanfelügyelő. Elnöklő *Mosdóssy* dr. nagyhátasu emlékbeszédet mondott, melyben az elhalt király uralkodásának kiemelkedő eszményeit méltatta. Résztelenen terjeszkedett ki Ferenc Józsefnek a népnevelés és ennek intézményei körül szerzett és a magyar műveltséget gyökeresen átalakító érdemeiről, a tanítói kar iránti meleg szeretetéről. Indítványozza, hogy az igazgatótanács gyászos érzelmeit és hálás megemlékezését jegyzőkönyvében örökítse meg. Ez indítvány elfogadása után dr. *Bánóczi* igazgató a felségnek temetése alkalmával rendezett ünnepélyről tett jelentést. Dr. *Mezey Ferenc* társelnök indítványozza, hogy az elnök beszéde, mely az elhunyt királynak a magyar népnevelés terén való alkotásait általános szempontból oly kiváló módon jellemzi, a jegyzőkönyvben egész terjedelmében vétessek fel. De tekintettel Első Ferenc Józsefnek az országos izr. tanítóképző-intézet megalkotása iránti kivételes és a magyar zsidóság történetében oly nevezetes fejedelmi rendelkezéseire és ez intézetnek a zsidóság vallásos céljaival egybekötött feladataira, valamint e célokhoz simuló és e részben az állami praeparandiákétól eltérő berendezéséhez, indítványozza: hogy az intézet imaházában egy éven át minden istentisztelet alkalmával a boldogult király lelkiüdvéért ima mondassék és hogy a felség halálozási napjának mindenkori évfordulóján az ifjuság számára emlékünnepelet és istentisztelet tartassék. Így határoztak.

A **miskolci** orth. izr. hitközség képviselőtestülete f. évi november hó 30-án délelőtt fél 11 órakor megdicsőült nagy és kegyes királyunk, I. Ferenc József emlékére rendkívüli ünnepélyes közgyűlést tartott. Dr. Halmos Géza hitközségi elnök a következő mélyen megható szavakkal nyitotta meg a közgyűlést. „Tisztelt Közgyűlés! Ma temetik jóságos öreg királyunkat. A hitközség képviselői áthatva mindannak tudatától, amit a magyar zsidóság az elhunyt fenkölt királyunknak köszönhet, rendkívüli közgyűlésén kizárólag azzal kíván foglalkozni, hogy igaz részvétének a nagy nemzeti gyászban méltó kifejezést adjon. A megdicsőült fejedelem emberi és uralkodói kiválóságát fölösleges lenne külön méltatnom, hisz az Ő neve fogalom volt nemcsak hazánkban, hanem Európaszerte. Fogalom, mely magába zárta, ami eszményt szívjóságról, kötelességtudásról és lovagiaságról magunknak alkothatunk. De volt még egy nagy és ritka emberi tulajdonsága „a megértés“. Magyarország az Ő megértő lelkének köszönheti gyors, demokratikus fejlődését, liberális törvényeinek életbeléptetését és ezzel a magyar zsidóság történetébe is kitörülhetlen betűkkel véste be halhatatlan nevét. A jogegyenlőséget, lelkiismereti és vallásszabadságot már olyan korban élveztük, midőn még a szomszéd kisebb és nagyobb államokban elnyomattatás volt a zsidó osztályrésze; emelt fővel járhattunk már akkor, mikor amazoknak homloka még a felekezeti gyűlölség sötét falába ütközött. Jogainkat, autonómiánkat királyi kegyelmének köszönhetjük. De mély vallásosságát s egyben vallási tü-

relmességét legjobban jellemzi azon intelme, melyet egy zsidó ktildöttséghez intézett és melyet szószerint idézek: „Serkentsék hitfeleiket vallásosság- és hitbuzgalomra, mert csak ez az igazi és maradó üdv és vigasztalás, minden más csak értéknélküli mulandóság“. Becsüljük meg, szíveleljük meg e mondást és ezzel együtt a jóságos és áldott lelkű király emlékét. Örökítsük meg áldott emlékét létesítendő jótékony intézményünkben. Nagy és hirneves iskolánk dicső emlékü Erzsébet királynénk nevét viseli. A létesítendő zsidó árvaház örök időkre I. Ferenc József nevére fog minket emlékeztetni. Mérhetlen bánatunk kíséri utolsó útjára rajongva szeretett királyunk nemes alakját, de lelkesedő bizalommal tekintünk IV. Károly Öfelsége nemes alakja felé azon biztos tudatban, hogy a trón méltó utódot kap.“ Ezután elnök indítványára a képviselőtestület a következő egyhangu határozatot hozta: 1. A lesújtó veszteség fölötti fájdalmát jegyzőkönyvileg megörökíti. 2. A megdicsőült nagy király halálának évfordulóján gyászistentiszteletet rendel, amelyen két árva fiu Kaddis-imát mond. 3. A létesítendő árvaház a megdicsőült nagy király örök emlékezetére az Ő nagy nevére I. Ferenc József nevet viselje. 4. Ezen árvaház céljaira 20.000 K-ás alapítványt létesít, mely alapítvány ugyancsak a megdicsőült nevét viselje. 5. A mai naptól számított 30 napon át a megdicsőült nagy király emlékezetéül valamennyi imaházunkban minden hétfő, csütörtök és szombaton Elmólé rachmim-ima mondassék.

A képviselőtestület innen a Kazinczy-u. templomba vonult, ahol 11 órakor gyászistentisztelet tartatott. A templom ekkor már nagyszámu közönséggel volt megtelve. Küldöttségileg képviseltették magukat a különböző egyházak, a katonaság, a kir. törvényszék, a megye, a város, az összes egyletek és testületek. A gyászistentiszteletet gyászsoltárok éneklése vezette be, mely után Austerlitz Sámuel főrabbi a megdicsőült nagy király lelki-üdvéért héber imát és ezt követő Kaddis-imát mondott. A magasszárnyalásu és tartalmas gyászbeszédet dr. Spira Salamon rabbi-hitszónok tartotta. Az Elmólé-Rachamim-ima elmondása után az ünnepélyes gyászszerartás véget ért.

A **nagybecskereki** izr. hitközség és szentegylet előjárósága folyó évi november hó 29-én dr. Stern Lázár hitközségi alelnök vezetése alatt tartotta meg elhunyt nagy királyunk emlékének szentelt együttes gyűlését. Az elnök méltatta felejtethetlen uralkodónk emberi nagyságát, közjogi és politikai kiválóságát a magyarság és zsidóság szempontjából. Indítványára egyhangulag elhatározta a gyűlés, hogy elhunyt nagy uralkodónk emlékét jegyzőkönyvben megörökíti, 1916. december 6-án, délután 5 órakor Kiss Arnold dr. budai főrabbi részvételével gyászistentiszteletet tart, egy éven át az istentiszteletek alkalmával naponta gyászimát mondat emlékére és felkéri a miniszterelnök urat, hogy tolmácsolja a hitközség részvétét a trón zsámolya előtt. A gyűlés megbízása folytán elnök a következő táviratot küldte a miniszterelnöknek: Gróf Tisza István miniszterelnök ur Önagyméltósága, Budapest. Felejtethetlen királyunk, I. Ferenc József elhunyt alkalmából bensőséges gyásznak adott kifejezést ma tartott gyűlésünk. A hitközség megbízásából kérem Nagyméltóságodat, kegyeskedjék nagy királyunk elhunyt fölött érzett mélységes fájdalomunkat igaz alattvalói hódolattal üdvözölt ifju királyunk és királynőnk Öfelségeik előtt tolmácsolni. — A nagybecskereki izraelita templomban folyó hó 6-án, délután 5 órakor volt az ünnepies gyászistentisztelet elhunyt királyunkért. Az istentisztelet alkalmából zsufolásiig megtelt a templom s megjelentek a hatóságok, intézetek és tes-

budaiak kiváló főrabbiája végezte, aki magasszárnyalásu beszédben méltatta elhunyt királyunk emlékét, nagy erényeit, uralkodói és emberi kiválóságát s megemlékezett arról, hogy az ő uralkodói bölcsességének köszönhetik a zsidók egyenjogositásukat. A szép beszéd mély hatást tett a közönségre.

Az **óbudai** izr. hitközség az elmúlt vasárnap délelőtt 11 órakor gyászistentiszteletet tartott, melyen a helyi hatóságok, Stern József dr. kir. tan., hitközségi elnök vezetésével a hitközségi előjáróság, Weisz Samu alelnökkel az élén a chevra kadisa, dr. Stern Józsefné vezetésével a nőegylet jelentek meg. A gyászbeszédet nagy hatással Adler Illés dr. pesti rabbi mondotta, az ének-tületek fejei is. A gyászbeszédet dr. Kiss Arnold, a számokat Bronstein Salamon főkantor vezetésével az énekkar látta el.

Öfelsége temetése napján, csütörtökön a **nagybányai** orth. izr. hitközség gyászközséggyűlést tartott, melyen megörökítette jó királyunk emlékét 5000 K-ás „Ferenc József-alapítvány“-nyal, melynek kamatait a halánap évfordulóján egy helybeli talmudtanuló kapja. Részvétáviratot küldtek IV. Károly királyunknak és egyben ünnepélyes hűségfogadalmuknak és hódolatuknak adtak kifejezést. A gyászközség után a gyászt öltött, kivilágított templomba vonultak, hol már akkor egybegyűlt a város minden számottevő embere az összes hatóságok, tanári karok, hivatalok vezetői, a katonaság Berksz tábornokkal az élén. A gyászbeszédet a hitközség főrabbiája, Fuchsz Benjámint tartotta. A kitűnő szónok magasszárnyalásu beszédben adózott királyunk emlékének s szavai mély benyomást tettek a nagyszámu diszes közönségre. Ez volt a főrabbinak első *magyar beszéde a templomban*. Kitűnő magyar szónoknak mutatkozott.

A **bonyhádi** kongr. izr. hitközség a király elhunyt alkalmából november 29-én, a temetést megelőző napon tartotta meg a gyászistentiszteletet nagy ünnepélyességgel. Jelen voltak: a városi hatóság, Perczel Béla dr. főszolgabíró, Szabó dr. szolgabíró és a város intelligenciája vallásfelekezeti különbség nélkül. A gyászbeszédet Rosenthal Tóbiás főrabbi tartotta, aki a megdicsőült királyt, mint a zsidóság nagy jóltevőjét méltatta, többek közt találóan mondá: igazság és jóság, szeretet és hűség voltak felséges trónjának erős támaszai és ezen nemes, királyi tulajdonságokat a zsidósággal szemben atyailag alkalmazta. A gyászbeszéd általános, mély hatást keltett. A gyászeneket Berger Salamon bajai főkantor végezte, a kaddis-imát a főrabbi nyitott frigyszekény előtt elmondotta.

A **bártfai** orth. izr. hitközség múlt hó 29-én gyászközséggyűlést tartott. Fortgang Izsák hitközségi elnök megható szavakkal méltatta a megdicsőült király emlékét, amelyet a hitközség tagjai mélyen meghatva hallgattak végig. A temetés napján délelőtt 11 órakor a zsufolt zsinagógában gyászistentiszteletet tartott, amelyen az állami intézetek növendékei hitoktatójuk vezetésével is részt vettek. Az alkalmi szoltárok elmondása után Halberstam Sámuel, a volt nagyhirű rabbinak a fia, mélyen átérzett gyászbeszédében fejtette ki a nagy gyászt, amely hazánk zsidóságát érte boldogult uralkodónk halálával. Utána Buxbaum Tóbiás előimádkozó az immár a konzervativizmusáról híres hitközség tagjai között is elterjedt és megkedvelt Egyenlőséggel a kezében, nagy művészettel adta elő dr. Gutmann Mihály rabbiképzőintézeti tanárnak ez alkalomra szerkesztett gyönyörű héber gyászimáját.

További tudósítások a beérkezés sorrendjében a jövő számban.

A magyar zsidók a XIX. század közepén.

(1849—1870.)

(7)

Irta: Dr. Groszmann Zsigmond.

Közben kitört az osztrák-porosz-olasz háború és az országgyűlés 1866. június 26-án elnapoltatott. A rövid ideig tartó háború befejezte után még azon év november 17-én ismét összeült az országgyűlés és 1867. február 17-én kineveztetett a felelős magyar miniszterium, melyben gróf Andrássy Gyula lett az elnök, báró Wenkheim Béla belügy-, Lónyay Menyhért pénzügy-, báró Eötvös József vallásügy-, Gorove István iparügy-, gróf Mikó Imre kereskedelmi-, Horváth Boldizsár igazságügy- és gróf Festetics György a király személye körüli miniszter. A haza zsidó hitközségei istentiszteletekben ünnepelték az alkotmány visszaállításának nagy nemzeti jelentőségét és konzervatív rabbik ajkáról is elhangzott ünnepi beszédek arról szóltak, hogy mi csak a templomban vagyunk zsidók, egyébként magyarok vagyunk.

Az alkotmányos kormányt üdvözlők sorában a pesti hitközség küldöttsége is megjelent Andrássy Gyulánál 1867. március 3-án. A miniszterelnök a küldöttség előtt elismerőleg nyilatkozott a zsidók érdemeiről a haza művelődésének és gazdasági jólétének fejlesztése körül. Magyarország meg is fogja adni a zsidók egyenjogusítását, de az ügyet nem lehet siettetni, mert a kérdés megoldásánál a keresztények érdekeit is tekintetbe kell venni. A kormányelnök szavai kinos feltűnést keltettek a zsidók között, kik nem tudták megérteni, mi indíthatta őt ezen nem egészen világos értelmű kijelentésre. Sietett is a kormányhoz közelálló sajtó kimagyarázni a grófnak „rosszul értelmezett” szavait. Tisza Kálmán pedig március 26-án a képviselőházban kérdést intézett a kormányhoz, vajjon hajlandó-e még ez év folyamán oly törvényjavaslatot terjeszteni a ház elé, mely a jogegyenlőség alapján szabályozza a vallásfelekezetek viszonyát egymáshoz és az államhoz. Horváth Boldizsár igazságügy-miniszter április 5-én válaszolt a kérdésre, hogy a kormány még a jelen ülésszakban a honossági törvénnyel együtt törvényjavaslatot fog benyújtani az összes felekezetek politikai egyenjogusításáról Tisza Kálmán tudomásul vette ugyan a minszteri választ, de helyesebbnek tartaná, ha a vallások egyenlőségének kérdését nem hozzák kapcsolatba a honossági kérdéssel.

Mikép a miniszterelnök március 3-án tett nyilatkozata, úgy Horváth miniszternek bejelentése se keltett jó benyomást nemcsak a zsidók, hanem a liberális közvélemény körében sem. A zsidók egyenjogusítása már annyira megérett a végleges megoldásra, hogy nem volt célszerű annak összekapcsolása más törvénnyel. Trefort Ágoston ki is jelentette április 14-én gyomai választói előtt, hogy a zsidók egyenjogusítását nem lehet többé elodáztatni.

Az általános hangulatot, melyet a kormány halogatása keltett, egy volt zsidó honvéd így festi: „Tagadhatatlan tény az, hogy 1860-ban a testvérm nemzetiségek és népek, sőt Európa minden népei szinte részvételt,

benső rokonszenvvel tekintének a magyar nemzet mozgalmainak első mozzanataira. Az emberiség magáévá látszott vallani a magyar nemzet ügyét . . . Következtek ezután az októberi események, miknek következtében a magyar nemzeti párt tért foglalt el, s ennek első teendője volt — a zsidót e térről leszorítani . . . Megdőbbsent ezen a nagy világ, s Európa közvéleménye elfordult a magyar nemzettől.²¹⁾

A kormány azonban nem tágitott azon tervétől, hogy a zsidók emancipációját összefüggésbe hozza a honossági törvénnyel, s a Deák-párt június 1-én tartott konferenciáján Lónyay Menyhért pénzügyminiszter ily értelmű törvényjavaslat benyújtását ígérte az öszre.

A nagy fényűzés és általános öröm közepette 1867. június 8-án megtartott koronázási ünnep rövid időre elhallgattatta a politika zaját. A zsidó hitközségek ösztönte királyhűségüktől vezéreltetve, mindenütt ünnepi istentiszteletet tartottak és I. Ferenc József király kegyesen fogadta az üdvözlők között a pesti zsidók hódoló küldöttségét is.

Az ünnepségek elmultával egybegyűlt képviselőházban Bernáth Zsigmond képviselő június 23-án felhívította a kormányt oly törvényjavaslat benyújtására, mely a zsidók egyenjoguságát mondja ki. Deák Ferenc is kérte a kormányt június 26-án, hajlandó-e ily törvényjavaslatot elkészíteni, hogy az a nyári szünet elmultával s vele összefüggő honossági törvényjavaslattal együtt tárgyalható legyen. Eötvös József kultuszminiszter azonnal kijelentette, hogy a kormány nyomban a nyári szünet után mindkét törvényjavaslatot a Ház elé fogja terjeszteni.

Szabadelvű körökben semmiképp sem tudtak megbékülni a kormánynak következetesen hangoztatott azon tervével, hogy a zsidók egyenjogusítását összefüggésbe hozza a honossági törvénnyel, mert ennek oly látszata volt, mintha a megadandó egyenjoguságot már előre is korlátozni akarná a másik törvény által. Mühlfeld osztrák államférfi, a magyarországi állapotokra célozva, kijelentette a bécsi Reichsrathban, hogy Ausztria nem fog oly törvényt alkotni, mely csak egy korlátozási törvénnyel kapcsolatban ad vallásszabadságot a zsidóknak. A sajtó, főleg a „Hon” és a „Pesti Napló” és röpiratok is erősen hirdették, hogy e két törvény nem tartozik együvé.²²⁾

Elmult a parlament nyári szünete, 1867. szeptember 30-án ismét egybegyűlt az országgyűlés és mindenki várta, hogy a kormány ígéretéhez hiven, be fogja nyújtani az emancipációs törvényjavaslatot. A miniszterelnök azonban október 6-án kijelentette, hogy bár készen van a törvényjavaslat, előbb elodáztatlan gazdasági kérdésekkel kell a Háznak foglalkoznia. Tehát a zsidók ismét csak várhatnak.

Végre 1867. november 25-én gróf Andrássy Gyula miniszterelnök a következő törvényjavaslatot terjesztette a Ház elé: „1. §. Az ország izraelita lakóseit a keresztény lakóssal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt jogosítottaknak nyilvánítatnak. 2. §. Minden ezzel ellenkező törvény, szokás vagy rendelet ezennel megszüntetettik.” A képviselők éljenzéssel fogadták a törvényjavaslatot, melyet Deák Ferenc ajánlatára nyomban kiadtak egy bizottságnak előzetes tárgyalásra.

²¹⁾ Neumann Vilmos volt honvéd: A zsidóügy jelen állapota hazánkban. Arad, 1867.

²²⁾ Die Judenfrage 1848. und 1867. (névtelenül). Pest, 1867.

Általános meglepedést keltett, hogy az emancipációs törvény még sincs kapcsolatba hozva a honossági törvénnyel, hogy rövid, világos és könnyen érthető és hogy a második szakasza lehetetlenné tesz minden esetleges oly magyarázatot, mely a törvény kijátszását célozná. Viszont feltűnést keltett, hogy míg a közvélemény a zsidó vallásfelekezeti egyenjogusítását várta, addig a kormány által benyújtott törvényjavaslat csak a zsidó lakosok egyenjogusítását mondja ki. A zsidók ezen törvényjavaslatot is örömmel fogadták, mert az annyi évtized óta húzódó kérdésnek ha nem is végleges, de mindenesetre liberális és kedvező megoldása.

A képviselőház 1867. december 20-iki ülésén Tisza Kálmán, mint a kiküldött bizottság előadója, elfogadásra ajánlja a kormány által benyújtott egyenjogusító törvényjavaslatot. A bizottságnak lenne ugyan külön indítványa, mely így szól: „Minden törvény,” szokás vagy rendelet, mely az ország lakói között a polgári és politikai jogok gyakorlásában, hitvallásuk miatt különbséget állapított meg, ezennel megszüntetve, az országnak bármely hitvallású lakosa minden polgári és politikai jogoknak törvény értelmében gyakorlására egyaránt képesítettnek nyilvánittatik” — de nehogy ezen indítvány vita alá bocsátásával az izraeliták egyenjogusításának kimondását késleltesse, a bizottság maga részéről is elfogadja a kormány törvényjavaslatát.

A Ház a törvényjavaslatot minden vita nélkül, általánosságban és részleteiben, változatlanul és egyhangulag elfogadta. Fényes elégtétele volt ez a magyar zsidóknak, kik oly hosszú ideig állottak minden jogon kívül. A magyar nemzet választott képviselői egytől-egyig azon nézetben voltak, hogy a magyar zsidó, ki honszeretetének és polgári erényeinek annyi tanujelét adta, teljesen egyenjogú polgára, gyermeke a hazának.

A főrendiház december 23-án tárgyalta a törvényjavaslatot. Tisza Lajos biharmegyei főispán, gróf Czirák Károly, a főrendiház alelnöke, Szögyény László fehérmegyei főispán, báró Prónay Gábor és gróf Széchenyi Antal volt miniszter lelkes szavakkal üdvözlötték a törvényjavaslatot. A megejtett szavazásnál a megjelent 68 főrend közül 64-en — köztük a klérus tagjai is — elfogadták a javaslatot és csak négy főrendházi tag szavazott ellene. Tehát nemcsak a képviselőház, hanem a magyar főnemesség is majdnem egyhangulag nyilatkozott a zsidók teljes polgári joga mellett.

1867. december 28-án jelentette a miniszterelnök a háznak, hogy a törvényjavaslat előző nap királyi szentesítést nyert. Ezen napon lépett életbe a törvény, mely mint 1867. évi XVII. törvénycikk került a magyar törvénytárba, miről a belügyminiszter az összes törvényhatóságokat értesítette. A pesti hitközség 1868. január 5-én kelt körlevélben tudatja az ország hitközségeivel az örömdetes eseményt. „A Makabeusok diadalának ez idej emlékünnepe — szól a körlevél — a magyarhoni izraelita lakosságra kétszeres ünneppé vált a törvényes egyenjogusítás által. Örömről annál bensőbb, lelkesedésünk annál nagyobb lehet, minthogy mindkét törvényhozótestület méltósággal, szívélyességgel, még eddig semmi más országban nem mutatkozott egyetértéssel fogadta el egyenjogusításunk, már most felsőges királyunk által is atyai kegygyel szentesített törvényét, minden sértő ellenszenv és előítélet kifejezése nélkül, minden legkisebb megszorítás mellőzésével.”²¹⁾

(Folyt. köv.)

²¹⁾ Pesti hitk. levéltár Zsp. III.—389. szám.

Egy ima és egy csók.

Midőn fölénk az örök éjjel
Borítja szárnyát csöndesen,
Sóhaj se kél, a szív alig ver
S üveges, megtörött a szem.

Akik körülünk sirva állnak,
Már ismeretlen mind nekünk.
Hegyen-völgyön túl messze szállong
Utolsó, bús tekintetünk.

Elszáll, elszáll egy kis faluba,
S egy vén templomban megpihen.
Elrejtett zug, de megtalálja
A téveteget szem röptiben.

Nem halljuk, mint mormol zsolozsmát
A sok fehér szakállu vén,
Csak egy ima, mi zsong szívünkben,
Mint gyermekornak idején.

Első imánk fölcseng szívünkben,
S nekünk édesen sűg, beszél,
Eltávozó lelkünk' legyezve,
Mint lázbajost az enyhe szél . . .

Midőn közelg a húcsu-óra
S összekulcsolva két kezünk,
Örömből s kínzó fájdalomból
Semmit, semmit se érzünk.

Kezünk' hiába tartja fogva
Egy hü barát, egy jó rokon,
Nem örvend annak már a szívünk
És nem vesszük mi azt zokon.

De a haló ajkára mégis
Mosoly lopózik hirtelen:
Beteg fiának ágya mellett
Rég porló anyja megjelen.

Hogy fölibéje hajlik, érzi,
S hogy csókot homlokára nyom.
És érzi, mint viszi magával
A rég nem látott tájakon.

Egy ima és egy csók, e kettő,
Rajtuk a tört szív megpihen,
Ha nem köti a földi révhöz
A vergődöt már semmisem.

Feleki Sándor.

Chanukamécs.

Irta: Timár Szaniszló.

Glaseréknál kigyult az első chanuka-mécses.
Mély, nagy csönd ült a szobán.

— Valami készül valahol — szól Glaser Adolf, mikor hazulról távozni készült. Ösmeretlen messzeségben, vagy az örökkévaló idő homályában mintha látnék vagy sejtenék valamit, ami rám vár, a szívemet érinti, vagy a lelkemet felmagasztalja.

— Mire gondolsz, jó uram? — kérdezte Ágnes aszszony jámboran és hiszékenyen.

— Igazán, homályos előttem. De úgy képzelem, hogy a háborúval benső kapcsolatban van. Talán — ah, alig merem kimondani — az öldöklő háboru végét jósolja nekem ez az érzés. Talán az isteni irgalom megengedi, hogy a világ urainak lelkét is megszállja az ellenállhatatlan békevágy. Talán csoda készül és az em-

beriség sorsának szövőszékén most fonódik valami, ami a régi boldogság visszatértét jelenti.

— Adja az ég, hogy úgy legyen — válaszolt megindulva a nő, — mert ha csakugyan szerencse vár az emberiségre, akkor a mi szerencsénk is benne foglaltatik. Én is várom a szerencsét; te tudod azt.

Glaser mélyen elgondolkozott.

— Ne legyünk olyan önzők, Ágnes — szólalt meg végre, mialatt szemei mintha a messzeségben kerestek volna — az egyes individuum sorsa néha nem azonos az emberiség összességének sorsával. Hány család marad gyermek nélkül akkor is, ha a béke már holnap bekövetkezik! Vajjon ezek a családok ne kívánjanak békét, vagyis szerencsét az emberiségnek?

— Te mindig tovább láttál, mint én — mondotta Ágnes asszony könnybe lábadt szemmel — bocsáss meg. De én gyöngé asszony és anya vagyok. Ha vétkezem, irgalmat kérek az örökkévaló istentől, mert én nem tudok másra gondolni, mint a fiamra.

— Sem isten, sem ember rossz néven nem veszi ezt tőled — nyugtatta meg a férfit a csöndesen könyező asszonyt. Én legkevésbé. Nem szeretem én kevésbé a fiunkat, mint te. S éppen úgy imádkozom érte is, mint az egész emberiségért.

Az asszony magára maradt, s letörölte fölhevült orcájáról a könnyeit. A chanuka-gyertyatartóra nézett. Oh boldog gyermekkor emléke! Amióta szülei házában utoljára gyújtották meg a mécseket, mennyi örömmön s fájdalomon esett át! Fénylő fekete haja kezdett ezüstbe csapni át; szép, fehér arcára a gond és bú apró redői fészkeltek be magukat. De a remény, a Mindenhatótól csak az embernek adományozott ez a fönséges érzés nem engedte, hogy orcáinak rózsái teljesen elhervadjanak.

Most is, hogy férje eltávozott, megint a legszebb reménység támadt fel szívében. Nem mintha egyetlen gyermekét, a nyugtalan vérű, fékezhetlen becsvágyú Mihályt a harctéren tudta volna. Jóval a háboru kitörése előtt Amerikába vándorolt a fiú. Nem várta be szülei engedelmét, mert égő-lobogó vágya hajtotta ki a messze világba. Leveleket írt onnan, amelyekben biztatta szüleit minden jóval. De egyben fogadkozott, hogy addig, amíg becsvágya be nem telik, vissza nem tér. S biztosan tudja, hogy becsvágya be fog telni.

A háboru kitörése után a fiú levelei elmaradtak. Több életjelt nem kaptak tőle. A szülői optimizmus azt következtette, hogy a háborus zavarban az Amerikával való postaforgalom leküzdhetetlen akadályokba ütközött. De néhányszor megrendült az ebbe vetett hitük. Mert két helyről is hallották, hogy igenis — ha késéssel is — de érkeznek levelek Amerikából.

S így nem tudták, él-e a fiú, egészséges-e, vagy valami baj érte-e utól. Sok éjszakát töltött álmatlanul a két szülő. Mert igaz, hogy a háboru borzalmaitól messze volt a fiuk. Az Amerikában időző magyaroknak megtiltották a hazatérést. De túl a tengeren, a távol idegenben is leselkedhetik a fiatal emberre a veszedelem és a halál.

— Mi lehet vele? — kérdezte az ily álmatlan éj csöndjében önmagától az anya. Talán éppen most fekszik valahol betegen idegen emberek közt, s kér egy pohár vizet. S talán vannak ott szívtelen emberek, akik ezt is megtagadják tőle. Vagy talán . . .

Az anya, mikor ezek a gondolatok fölmerültek lelke látóhatárán, szívére szorította a kezét, s nem mert artikulált kifejezést adni a temető képzetnek.

S most, férje jövődölése után, hogy valami készül a végzet soha meg nem álló szövőszékén, megint látta lelki szemeivel a fiát. Nem határozott formában, csak álmokép, vagy káprázat gyanánt, mint annilyent a fölzaklatott lélek gyakran lát.

S tétován állt a chanukamécs előtt. Mind lassubbá váltak mozdulatai. Mert az a ködkép, az a káprázat egyre ott kóválygott előtte, s úgy képzelte, hogy mind határozottabb alakot ölt. Kinézett a kis ház földszintes ablakán, át a mécses lobogó lángjain. Merőn nézett erre a káprázatra, mely mintha a mécses fényéből lépett volna elő. Az ő fiához látszott hasonlónak, de mégsem egészen. Mert ennek a káprázatnak bajusza volt, pedig az ő fia, amikor eltávozott, sima arcú volt. S erősebb, szélesebb is lett, mint akkor volt, négy év előtt, amikor kivándorolt.

De ah, meg kellett győződnie, hogy csak káprázat volt, mely vele játékot űzött. Mert jóllehet, az alak, amelyet látott az ablakon át, most is ott állt, de fekete mankóra támaszkodott, s az egyik lába hiányzott. Ez csak a képzelet játéka lehetett.

Az asszony lehunyta szemeit, s szentül még volt győződve, hogy mire újra kinyitja azokat, a jelenés eltűnik. Így állt behunyt szemmel néhány percig. De ki írja le megdöbbenését, s iszonyu lelki megrázkódtatását, amikor kinyitva szemeit, az ajtóban látta az alakot.

— Mihály, Mihály! — rebegte az asszony reszketve — miért játszol velem? Tudom, hogy csak álmokép vagy; tudom, hogy . . .

Már azt hitte, hogy a ködkép a hangtól szét fog oszlani, mint a köd, vagy füst. De nem úgy volt,

— Édesanyám — szólalt meg az alak — nem vagyok én álmokép. A fiad vagyok én, aki visszatért hozzátok.

Jó, hogy közvetlen mellette volt már az érkező, s az egyik erős karjával felfogta az anyát, míg a másik a mankóját markolta. De így is elég erős volt arra, hogy a csaknem alélt nőt a szívére szorítsa.

Igy álltak sokáig némán, s csak a könyeik omlottak össze. Az anya szólalt meg elsőnek:

— Hogyan kerültél haza? Hol van az egyik lábad?

— Az egyik lábam a harctéren maradt, anyám.

— A harctéren? Hisz Amerikában voltál?

— Ott voltam. De amikor köztudomásu lett, hogy hazánknak minden fiára szüksége van, hihetetlen kalandok közt hazatértem. Nem itthon jelentkeztem, de mindjárt a hadseregnél. Nem is akartalak benneteket értesíteni, nehogy nyugtalanok legyetek. S ha meghaltam volna a harctéren, örök reményetek maradt volna, hogy Amerikában vagyok, s valamikor még visszatérek. De Isten nem így akarta. Csak a lábamat vesztettem el. De azért férfit maradtam mindig, s a tiétek vagyok megint.

S ki tudja leírni azt a melegséget, amely mindketőjük szívébe vonult, mikor a chanukamécs fényében egymás mellé ültek, s a fiú elmondta élményeit attól fogva, hogy csempészahajón szökve menekült Amerikából egész addig, hogy számtalan ütközet után lábát érte egy srappell, kórházba került, s a lábát amputálták.

S írjuk-e le az apa érzését, amikor hazatért, s a fiú a karjába dőlt? Meg sem kísérelm. Csak annyit mondott vonagló ajkakkal:

— Büszkébb vagyok arra az egyik lábadra, mely a harctéren maradt, mintha ép testtel tértél volna vissza Amerikából, s milliókat hoztál volna haza . . .

S a kis, szent mécses olyan lelkendezve lobogott az ablakon . . .

REGÉNY.

Két sir között a harmadik.

— Történet az 1915-iki nagy offenzívából. —

(20) Irta: Ujvári Péter.

XIX.

Látogató jelentkezett nála másnap délelőtt. Egy elhanyagolt külsejű ember, mélyfekvésű szemmel, jóformájú koponyával. Ugy festett, mint egy német professzor. Timót helyel kínálta meg.

A látogató erélyesen a fejét rázta.

— Nem, batyuskám, Timót Trifonovics, — háritotta el a szivességet — engedd meg, hogy előbb megnézzelek. Nagy sorunk lesz nekünk egymással, hát tudnom kell, mit tartsak felőled.

Timótot meglepte ez a beszéd, amely ugyancsak elűtött attól a társas érintkezéstől, amelyhez szokva volt, de annyi eredetiség volt ebben a neveletlenségben, hogy szinte mulatságosnak látta. Hát csak a vállát vonogatta.

Az idegen előre lépett, hátra lépett, Timótot gyors perdüléssel meg is kerülte, hogy a háta mögé kerüljön, egyszer leggugolt, egyszer felágaskodott, úgy nézte.

— Tán háztüznézőbe küldtek? — nevetett Timót.

Amaz nem is felelt erre, csak a fejével bólogatott, de nem feleletképen, inkább magának csak. Aztán egy kényelmes karszékre ereszkedett.

— No, ezzel megvolnék, batyuskám, Timót Trifonovics. Jó anyagból vagy, úgy látom. Nono, csak el ne bíz magad. A csontjaidra értettem, jól összeeszkábált csontozata pedig akárkinek lehet. Nem mondom, hogy az nem fontos, ha nem annak tartanám, nem úgy néztelek volna, mint a tinót a vásáron.

De ez már sok volt Timótnak. A keze türelmetlen mozdulatra rándult fölfelé. Az idegen nem törődött vele. Tovább beszélt.

— Hát nem a csont a legfontosabb, hanem a velő. A velő, batyuskám. Azt szeretném tudni, a te csontodban van-e elég abból?

Timót éppen arról gondolkodott, ne emelje-e fel székestül ezt a furcsa embert és úgy tegye ki az ajtó elé, mikor egy egészen különös és egészen váratlan dolog történt.

Az idegen villámgyors mozdulattal revolvert rántott ki a zsebéből és nekiszegezván azt Timót homlokának, elsütötte.

El se mult még egy másodpercre a tizedrésze, mikor az idegen már a földön hentergett. Timót a mellén térdelt.

— Ezt nagyszerűen csináltad — dicsérte az idegen. Most már hiszem, hogy van velő a csontodban. Ilyen váratlan csattanást csak minden ezredik állja prüsszögés nélkül. No, csak szállj le rólam, batyuskám. Levizsgáztál, de még nem egészen.

— Kutya, — horkantott rá Timót — meg ne mocsanj, mert leütlek... Rossz helyre jöttél, batyuskám. Hát most mondd meg, miért akartál leorozni?

Az idegen kacagni kezdett, hogy szinte fulladozott:

— Jaj, jaj! hát igazán azt hitted? Hát igazán gyilkosnak gondoltál? Kapszlit puffantottam, batyuskám, kapszlit. Hiszen megnézheted. Ha golyó volna ebben a mardályban, te feküdnél a földön, batyuskám, nem Szerge Szergejevics Radenko.

Timót felpattant. Amióta itt lábaltankodik ez a titokzatos látogató, még a pillája se rezdült meg a nyugtalanságtól, de most érezte, hogy a szive ijedten meg-

döngött. Még hátra is tántorgott, mikor felállt, mintha kísértet riasztaná.

— Radenko! — dünnyögte. — Szerge Szergejevics Radenko!

Radenko feltápáskodott. Megrázta magát, mint a kutya az önkéntelen fürdő után. Aztán heherészett. Tetszett neki, hogy mégis csak meg tudta döbbsíteni ezt a félelmetlen katonát.

— Hogy örülsz, azt mondtad. Részemről a szerencse, batyuskám, csakis részemről. Nagyon alázatos keresztény vagyok én és meg tudom becsülni a nagy urakkal való ismerkedést. Ne hidd ám, hogy mert a szent szinódus bizalmából az igazi orosz feketék vezére vagyok, hát elbizom magamat. Akit az isten különös küldetésre méltatott, az legyen alázatos. Én az vagyok, batyuskám. Hat pogromot rendeztem nagyszerű eredménnyel, de azért annyi gög sincs bennem, mint a körmöm feketéje. Istené a dicsőség, batyuskám, csakis istené.

Hideg borzongás hangyázott Timót hátán. Hirből ismerte ezt a kegyetlen embert, aki annyi gyászt és nyomorúságot hozott ezer meg ezer zsidócsaládra. Emberi formájából kiidétlenül szörnyetegnek képzelte el. Hát nem az. Az arca egészen szabályos és szelid, szép kék szemek mosolyognak nyájasan a kupolás homlok alatt. És milyen istenes. Undorodott tőle. Végre összeszedte magát és megszólította:

— Bocsáss meg, hogy megtérdelek, de hiszen nem tudhattam.

Radenko közbevágott:

— Még csak az kellett volna, hogy meg se hempergess. Ugyan miből tudjam meg, hogy micsoda legény vagy, ha nem ilyenből. Nem passzióból lövöldöztem, te. Hát mondhatom: levizsgáztál. Látom már, veled lehet majd valami nagyon szépet produkálni. Gondolom, te nem fogsz pityeregni, mint a tizenhetesek őrnagya, mikor négy darabba hasítottak előtte egy zsidó fattyut.

Timót alig észrevehetően megrezzent. Radenko nem vette észre, vagy nem akarta észrevenni.

— Ugy ám, — folytatta kedélyesen — elpityeregte magát a vitéz őrnagy ur. Pedig hát gondolhatod, én is tudom, mi az emberiség. Dehogy hagytam volna elevenen feldarabolni azt a gilisztát. Előbb egy jegenyefához vágtam, hogy az agya kiloccsanjon. Sz p, nagy fa volt, de gyönyörű volt.

A tekintete élesebbre és fürkészőbbre vált. Még előbbre is görnyedt, mikor beszélt:

— Hát igen, hiábavaló kegyetlenkedést nem szeretek. Akkor például a katonáim olyan furiában voltak, hogy ész nélkül végezték a munkájukat. Az a gyerek nem egyedül volt, gondolhatod. Az anyján csüngött, mikor a legényeim a pincéből kifüstölték. Valamelyik neki esik az asszonynak, hogy lekéselje. Ugy tarkónvágtam az őrjögöt, hogy megszédült. Barom, ordítottam rá, azt akarod, hogy ez a féreg utána bölgjön. Hát van szived, te antikrisztus? Előbb a kölyökkel végezz. Hát ugy történt. Akkor vetődött oda az őrnagy. Az asszony rivalkodott, mint a tébolyodott. A haját tépte. A katonáimat marcangolta. Az őrnagy elsápadt. Nagy pipogya volt ez az őrnagy. Látom, téged más agyagból gyurtak. Néztelek ám, batyuskám. Elsápadsz-e, mikor beszélek. Nem sápadtál el. Nem reszkettél. Az emberem vagy. Most hát már mehetek is. Többet nem találkozunk. Az utcán nem ismerjük egymást. Az üzeneteimet éjszaka kapod meg. Ne félj, nem foglak felzavartatni az álmodból. Az embereim ugyanis be tudnak ide jönni, ha nem nyitnak is kaput előttük. Három hét alatt mindennel elkészülök.

Akkorra te is felkészülj. A zsidó ünnep első napján ismét találkozunk.

Radenko felcihelődött. A szeme még nyájasabban mosolygott, mikor bucsuzkodott. Most igazán olyan volt, mint egy professzor.

— Csak semmi cerimónia — szólt jólelkűen. — Magam is kitalálok. Hát isten veled, batyuskám.

Mikor már kint volt, még mindig azt mondta:

— Részemről a szerencse, batyuska, részemről a szerencse.

Timót a divánra vetette magát. Fáradt volt, mintha agyondöncölte volna valaki. Utálat és borzalom kavardott a lelkében. És gyűlöletet érzett azok iránt, akik ideküldték. Milyen hitvány szerepre szemelték ki. Milyen gonosz kiszámítással.

Nagyon szerencsétlennek érezte magát, mert nagy összeomlások recsegték-ropogtak a lelkében. Érezte, hogy zuhan le szédítő magasságáról az orosz ideál. Hát ezért lelkesedett? ezért a hazug, durva agyagóriásért? Ezért felejtette el a gyerekkorát? és ezért szakadt el az emlékeitől? Hiszen igaz, nem voltak azok igazi emlékek. Egy pár sóhaj, egy pár mosolygás. Egy fehér angyalarc. És egy csomó fekete betű. Ennyi volt az egész. De ebben a kevésben volt az ő igazi világa. Miért kellett attól elszakadni? Hol hagyta azt a világot? Visszatalál-e oda valamikor?

Dél felé abbahagyta a tépelődést. Hivatalos látogatásokat kellett tennie, hát diszbe vágta magát és elment.

A hosszú utcán megint a cégtáblákat nézegette. És amint feléje fehérlett egy ismerős név, összerándult. Ovadje Ginszberg nevétől szivszorongást kapott. Szinte maga előtt is restelte ezt az ellágyulást. Hát mi köze neki ehhez a zsidóhoz? meg a többihez?

De azért mégis az ablak felé nézett. Sendelet kereste. Most nem az ablakban viritott, hanem a boltajtóban.

Valami soha nem érzett melegség áradt meg a szívében. Álmaiban már megérezte néha ezt az édes meleget, mikor azt álmodta, hogy hazatalált, mikor az ott-honi levegő ölelte, ott-honi szívek dobogtak feléje, ott-honi szemek csókolták szenvedélyesen.

Az volt az első gondolata, hogy a bolt elé megy. De észébe jutott Ginszberg tegnapi megriadása és lemondott róla. Nem akart ráijeszteni a kisleányra, pedig bizonyos, hogy halálra rémiti, ha megszólítja. Hát csak egy tüzes tekintetet vetett feléje. Sendele megérezte, mintha égő parázs érte volna. A szeme pillája felrebent. A láthatlan tüzet kereste, amely megperzselte. Megtalálta.

Ahogy Timót meglátta, elsápadt. Aztán elpirult. Aztán alázatosan lehajtotta a fejét és lassan a boltba huzódott. Mennyi édes leányosság volt ebben a csendes elsuhanásban.

Valaki a háta mögött gunyosan heherészett. Ő már ismerte ezt a hangot. Ahogy hátrafordult, Radenkot pillantotta meg. A neveket olvasta le a cégtáblákról és a jegyzőkönyvébe írta őket. Timót széles vállal fedezékül szolgáltak neki, hogy meg ne lássák. Most éppen Ovadje Ginszberg nevét írta be a noteszba.

— Ovadje Ginszberg — vigyorgott — és a lánya.

Timót szörnyű ütést érzett a szívében. Neki akart rohanni Radenkonak, de az olyan hideg és fenyegető pillantást vetett rá, hogy megszégyenülten elfordult tőle. Hiszen ezt nem szabad megismerni.

Megindult. A kormányzóéknál akart tisztelegni.

Nagy fogadalmat tett magának, hogy soha többé nem kerül errefelé. És még a kormányzói palota kapujáig sem ért, mikor már visszafordult, másnapra hagyván a látogatást.

Ginszbergék felé ballagott.

És azontul minden nap arra sétált. Csak a tekintet küldte Sendele felé. És az már nem félt tőle. De nem mosolygott rá, nem biztatta. Valami nagy, nagy fájdalom borongott a tekintetében. A halálraitéltek szomorúsága. Timót látott már ilyen szívtépő szomorúságot...

(Folyt. köv.)

A VILÁGIRODALOM LEGCSODÁLATOSABB REGÉNYE

MEYRINK
VILÁGRASZÓLÓ REMEKE

A GOLEM

FANTASZTIKUS :: REJTELMES
:: FÉLELMES :: LENYÜGÖZŐ ::

A mai regényírás koronája jut el hozzánk ebben a tüneményes remekben. Az ezer fátyollal burkolt csodás titok, a ghe'tok rejtelve bontakozik ki benne. Vonagló testek és lelkek, hallucinációk, víziók, bűnök, irtózatok kábító összevisszaságban fonják körül a Golem démonias alakjait, amelyben van valami sátáni, bűvös és bűnös misztikum. A régi Prága titokzatos boltívei alól döngő léptekkel, végzetszerű erővel, félelmesen és lenyűgözően lép elő a súlyos agyagkolosszus, a rettentő rémalak, a zsidó legendák hőse: **a Golem**. Meyrink regényét ez a félelmes alak tölti be, regényének minden alakját, minden részlete fölött e félelmes és rettető élő báb magasodik fel. A Golem ezért oly utólr érhetetlen, ezért egyetlen fenomen a regényirodalomban.

Egyetlen és utólr érhetetlen ez a regény.

Kisérteties és szikrázó csillogásu. Borzalmas és mégis bensőséges. Titokzatos és mégis tiszta ragyogásu. Soha ilyet nem olvastunk, soha ehhez hasonlót nem ismertünk, soha ilyen titkokról, ilyen bűnökről, ilyen fantasztikus elképzelésekről, ilyen groteszk szerelenségekről nem beszéltek nekünk.

Ezt a regényt mindenkinek ismernie kell.

Az Athenaum kiadása. :: Ára 5 kor. 60 fill.

Gyűjtéseink.

Eddigi eredmény: 127,519.98

E héten a következő adományok folytak be hozzánk:

A szentföldi nyomorgó hitfelek számára:

Gyöngyösi Meir-bal-nész Egylet (Feigl L. H. főrabbi, Frank Henrik elnök, Braun Gábor K. és Steiner Emil gondnokok) küldeménye	1677.23 K
Feigl L. H. gyöngyösi főrabbi adománya	20.— "
Templomi adományok az V. ker. Csáky-utcai imaházban, Grün Lázár útján (Tóra adományok 172 kor., perselyadományok 47 korona)	219.— "
Tauszig Adolfné, Medina	12.— "
Sole Dávid, Mátészalka	12.— "
Glück Sándor, Budapest	9.— "
Grünwald Bernát, Komárom, Trutzer Samu útján	5.— "

Összefoglaló Tankönyv.

A középiskola négy alsó osztályának teljes tananyaga. Nélkülözhetetlen rendes- és magántanulóknak. Két kötet ára 15 kor. Megrendelhető **Zsoltos Tanintézetnél**, Budapest, VII./Z, Dohány-utca 84. Telefon 32-40

Adorján Margit adománya a Pesti Chevra Kadisa Aggok házában templomában, Szófer József gondnok útján	2.— K
Szilczér Simon adománya a zalabéri izr. hitközség templomában, Keszler Mór útján	2.— „
Összesen	1958.23 K
A mult hétig kimutatott összeg	57,611.53 „
Együtt	59,569.76 K

A menekültek részére:

Templomi adományok a zalabéri izr. hitközségben, Keszler Mór útján ¹⁾	252.— K
A menekültek részére eddigi gyűjtésünk	16,543.80 „
Együtt	16,795.80 K

A felépítendő kárpáti zsidó iskolákra (a Közalap akciója):

Templomi adományok a trsztenai izr. hitközségben, Stangel Gyula dr. útján ²⁾	110.— K
A mult hétig kimutatott összeg	12,002.51 „
Együtt	12,112.51 K

Hősi halált halt zsidó katonák özvegyei és árvái javára (az Egyenlőség alapja a pesti izr. nőegyletnél):

D. B., Budapest	15.— K
Győri Samu adománya a zalabéri izr. hitközség templomában, Keszler Mór útján	10.— „
Losányi József, Szeged	10.— „
Grünwald Bernát, Komárom, Truizer Samu útján	5.— „
Neumann Gizella, Bezdán	5.— „
Összesen	45.— K
A mult hétig kimutatott összeg	6881 57 „
Együtt	6926 57 K

Az orsz. izr. patronage-egyesületnek: (zsidó hadiárvák részére)

Templomi adományok a zalabéri izr. hitközségben, Keszler Mór útján ¹⁾	52.— K
Nagybecskereki áll. polg. és felső kereskedelmi iskolai tanulók templomi adományai. Büchler Hugó hitoktató útján ³⁾	25.— „
Örlei Márton templomi adománya a czelldömölki izr. hitközségben	20.— „
Szabó Adolf, Jászberény	5.— „
Berko Albertné, Újpest	3.— „
Összesen	105.— K
A mult hétig kimutatott összeg	321.45 „
Együtt	3386.45 K

A vak katonák javára:

Templomi adományok a czelldömölki izr. hitközségben ⁴⁾	32.— K
Templomi adományok a zalabéri izr. hitközségben, Keszler Mór útján ¹⁾	15.— „
Berko Albertné, Újpest	2.— „
Összesen	49.— K
A mult hétig kimutatott összeg	7088 78 „
Együtt	7137.78 K

A rokkant katonáknak:

Templomi adományok a czelldömölki izr. hitközségben ⁴⁾	86.— K
Szántó Adolfné, Bonyhád. Láng Károly hitk. jegyző útján	9.— „
Összesen	95.— K
A mult hétig kimutatott összeg	2477.66 „
Együtt	2572 66 K

A hadbavonultak családtagjai és az elesettek özvegyei és árvái javára:

Szabó Adolf, Jászberény	3.— K
A mult hétig kimutatott összeg	2369 27 „
Együtt	2372 27 K

Goldberger Sámuel özvegyének:

Tauszig Adolfiné, Medina	8.— K
A mult hétig kimutatott összeg	458.— „
Együtt	466.— K

A befolyt 2625 23 kor.-ból eljuttattunk: 1958 kor. 23 f.-t a palesztinai segítőbizottság elnökéhez, Lederer Sándor dr.-hoz; 252 kor.-t a menekültek segélyezésére a Székely Ferenc udvari

tanácsos elnöklete alatt álló segélybizottsághoz; 110 koronát Baumgarten Lajos urhoz, a Közalap pénztárosához; 45 kor.-t a pesti izr. nőegylet Egyenlőség-alapjához; 105 kor.-t, az orsz. izr. patronage egyesülethez; 49 kor.-t a vak, 95 kor.-t a rokkant katonák számára és 3 kor.-t a hadbavonultak családtagjai és az elesettek özvegyei és árvái javára a hadsegélyző-bizottság elnökéhez; 8 kor.-t pedig Goldberger Sámuel özvegyéhez küldtünk.

Eddigi hadi gyűjtéseink eredménye:

A mult hétig kimutatva	124,894.75 K
Főntebb részletezve az e heti gyűjtés	2615.23 „
Összesen	127,519.98 K

¹⁾ Hozzájárultak a menekültek számára: Keszler Bernát erdélyi menekült zsidó árváknak 50 kor., Keszler Mór erdélyi menekült rabbiknak 50 kor., erdélyi menekült zsidó tanítóknak 50 kor. és a menekült zsidók általános céljaira 50 kor., Keszler Márton 30 kor., Reisinger Károly 10 kor., Günsberger Gyula 5 kor., Weisz Dezső, Tapolca 5 kor., Schönfeld Samu 2 korona. Az orsz. izr. patronage egyesület számára: Keszler Márton 20 kor., Spiegel Lajos 20 kor., Reisinger Károly 10 kor., Schönfeld Samu 2 kor., A vak katonák részére: Győri Samu 10 kor., Günsberger Gyula 5 kor.

²⁾ Hozzájárultak: Bronner M. 4 kor., Bursteiner S. 1 kor., Fried Gy. 2 kor., Goldner S. 10 kor., dr. Grosz M. 20 kor., Guttmann S. 1 kor., Veress M. 3 kor., Langer A. 4 kor., Ormai S. 7 kor., dr. Perlstein S. 20 kor., Preisz A. 1 kor., Schein F. 1 kor., Schein S. 6 kor., Silberring J. 1 kor., Stangel J. 2 kor., dr. Stangel Gy. 10 kor., Stein J. 5 kor., Tomaschoff K. 4 kor., Walter 4 kor., Weisz Zs. 4 kor.

³⁾ Hozzájárultak: Kohn Andor 1 kor., Lendvai Jenő 1 kor., Berkovits Ernő 2 kor., Frisch Alfréd 1 kor., Eckstein Armin 5 kor., Markovits Elek 2 kor., Hirschhorn Márton 2 kor., Reinitz Géza 4 kor., Sonnenfeld József 1 kor., Friedmann László 1 kor., Kohn Sándor 1 kor., Frisch Jenő 2 kor., Löbl Oszkár 2 kor.

⁴⁾ Hozzájárultak a vak katonák részére: Örlei Márton 30 kor., Kemény József 2 kor. A rokkant katonák részére: Rosenberger M. Miksa 10 kor., Lichtschein Arnold 15 kor., Guttmann Adolf 5 kor., Takács Emil 9 kor., Herczföld Mór 25 kor., Örlei Márton 10 kor., Kemény József 2 kor., Schwarcz Zsigmond, Tófej 10 kor.

A magyar zsidóság és az ötödik hadikölcson.

Jegyeztek: Weisz Mór 38,000 K, Grünwald és Laufer 33,000 K, Kalmár Jakab mérnök 32,000 K, Erényi Ignác 30,000 K, özv. Bleier Jónásné 30,000 K, Hertz József 30,000 K, Neubauer Izidor 30,000 K, ifj. Ehrlich Zoltán 30,000 K, Stern Vilmos 30,000 K, Strasser Béla 30,000 K, Jacob Neuländer 30,000 K, Rosenthal Ignác 29,000 K, Schreyer Jakab 25,000 K, dr. Winter Ernő 25,000 K, Füchsl Arnold 25,000 K, dr. Reiner Ede 25,000 K, Fenyvesi Hugó épületfanagykereskedő 25,000 K, Fuchs S. és Fia 25,000 K, ifj. Préger Mór 25,000 K, Hirsch A. Jakab 25,000 K, Bálint Dezső (részjegyzés) 25,000 K, Ungerleider Gábor 25,000 K, Teichner Gyula 24,000 K, Krausz Géza és Fia 23,000 K, Deutsch Arthur 22,300 K, Stern Géza 22,000 K, Ungár Dezső 20,000 K, Biró Ákos 20,000 K, Bródy Sándor 20,000 K, Rotter Lilly és Magda 20,000 K, Deutsch Henrik 20,000 K, Kemény Ignác 20,000 K, Frank Testvérek 20,000 K, Rónai Emilné 20,000 K, Russo J. Jaques 20,000 K, Fischer Lipót 20,000 K, Simon Arthur 20,000 K, Klauber Jónás 20,000 K, Heller Károly 20,000 K, Braun Dezső és Fia 20,000 K, Weisz Gyula 20,000 K, Grosz Béla 20,000 K, Hermann István 20,000 K, Sorg Sándor 20,000 K, Handl István 20,000 K, Blicher Elemér 20,000 K, Neufeld József 20,000 K, Rosenbaum Izidor 20,000 K, Neumann Pál 20,000 K, Kondor Miksa 20,000 K, Marx és Grossmann 20,000 K, Julius Otto Leitner 20,000 K, Schwarz Lajos 20,000 K, Herz Henrik 20,000 K, Vermes Béla 20,000 K, özv. Pressburger Károlyné 20,000 K, dr. Deutsch Herman 20,000 K, dr. Friedländer Manóné 20,000 K, Grosz Jakab 18,000 K, Singer Armin 16,000 K, Rósa Imre 15,000

K, dr. Domony Móricné 15,000 K, Vasadi Gyula és Társa 15,000 K, Schwarcz Izsó 15,000 K, Rieger Henrik 15 000 K, Kemény Ignác 15,000 K, Grünbaum József 15,000 K, Dénes Béla 15,000 K, Bloch Samu 15 000 K, Pollacsek Lajos 15,000 K, Schlesinger József és Társai 15,000 K, dr. Ladányi Hugó 15,000 K, Herczog Albert 15,000 K, Freund Arminné 15,000 K, Schleicher Leó 15 000 K, Wolf József 14,000 K, Deutsch Samu 12,000 K, Tauszig Fülöp (Bölcske) 12,000 K, Bruck Sándor textilügynök (részjegyzés) 11,000 K, Klein Mór 11,000 K, Glauber Ignác 10,000 K, Eliás Mór 10,000 K, Felbert Gyula 10,000 K, Engel Sámuel (Magyarboly) 10,000 K, Hecht Adolf 10,000 K, Simon Miksa 10,000 K, Glass Rihard 10,000 K, Grosshändler Vilmos 10 000 K, Gomperz és Reisz 10,000 K, Deutsch S. 10,000 K, Popper Géza 10,000 K, Kolman Jakabné (Deáki) 10,000 K Baruch és Társa (Temesvár) 10,000 K, Vágó Zsigmond 10,000 K, dr. Frankl Imre 10,000 K, dr. Guth Samu 10,000 K, Kalisch Miksa 10 000 K, Grosz Nándor 10,000 K, Simon Géza 10,000 K, Weisz Károly és Társa 10,000 K, Fischer István és Fia 10,000 K Keller Béla 10,000 K, Latzkó Károly 10,000 K, Kohn Izidor 10,000 K.

(Folytatjuk)

— **Az Országos Izraelita Patronázs-Egyesület** gyermeknapja alkalmából befolyt adományok és gyűjtések folytatólagos kimutatása: Roth Sámuel tanító gyűjtése Nagycigánd 6 K 12 f, Izr. Nőegylet Mokrin 6 K, Polacsek Mórné Jászdózsa 6 K, Grün Henrik Homonná 6 K, Katz Ármin segédrabbi gyűjtése Hajduszoboszló 6 K, Fränkel Sámuel Ada 6 K, Büchler László tanuló gyűjtése Budapest 5 K 52 f, Ripp Bernátné Kunbaja 5 K 50 f, László Adolf dr. körorvos Buj 5 K, Beamter Ödön Pattonya 5 K, ifj. Wen Jakabné Veszprém 5 K, Neumann Vilmos Hódmezővásárhely 5 K, Reich Vilmos Nagykikinda 5 K, Ausländer Jenő Csongrád 5 K, Schreyer M. Fia Alsókubin 5 K, Löwenstein Jakab és Ignác Zalaegerszeg 5 K, Frankl Pálné Székesfehérvár 5 K, Sternberg Izidor Marosludas 5 K, Wister Miksa Vágújhely 5 K, Sugár Sándor Apátistvánfalva 5 K, özv. Herz Dávidné Temesvár 5 K, Löwinger Izidor Palánka 5 K, Steinback Samu Kisvárdá 5 K, Fleischmann Albert Cseklész 5 K, Halász Ignác Karcag 5 K, Erzsébetfalvai Takarékpénztár R.-t. 5 K, izr. hitk. Petróc 5 K.

NAPTÁR.

Vasárnap. (1916. december hó 17-ike.) 5677. Kiszlev hó 22-ike. Hétfő 23-ika. Kedd 24-ike. Meggyújtják az első *Chanukah-mécset*. Szerda 25-ike. Chanukah (félünnep) első napja. Csütörtök 26-ika. Chanukah 2-ik napja. Péntek 27-ike. Chanukah 3-ik napja. Szombat 28-ika. Chanukah 4-ik napja. Hetiszidra: „Mikéc”. (Mózes első könyvének 41., 42., 43. és 44. fejezet első 17 verse.) Haftórah: „Ronni veszimchi...” (Zakariás könyvének 2. fejezete 14-ik versétől a 4-ik fejezet végéig.) Muszaf után bejelentik az Ujholdat.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Szabolcsi Lajos.

*Az Országos Izraelita Patronázs-Egyesület felkéri azokat a jólelkű tehetősebb vidéki zsidó családokat, akik 12. életévüket betöltött leánypártfogoltjait jövőjük kellő biztosítása mellett magukhoz venni hajlandók, hogy ebbeli készségüket az egyesület központi irodájánál jelentsék be.

*Német levelező vagy levelezőnő, csakis elsőrangú erő, jó fizetéssel felvétetik, esetleg rokkant is lehet. Szombaton és egyéb zsidóünnepken zárva. Ajánlatok „D. P.” jelige alatt Győri-Nagy hirdető irodájába, VII., Erzsébet-körut 19. kéretnek.

*Könyvelő vagy könyvelőnő csakis elsőrangú erő, jó fizetéssel felvétetik, esetleg rokkant is lehet. Német nyelv ismerete feltétel. Szombaton és egyéb ünnepken zárva. Ajánlatok „D. P.” jeligére Győri-Nagy hirdetői irodába, VII., Erzsébet-körut 19. kéretnek.

כשר **Kóser** vagy hibásan vágott **baromfiakat** postacsomagokban is elvállalok bizománybani értékesítésre.

Fodor Károly bizományos
BUDAPEST, KÖZPONTI VÁSÁRCSARNOK.

KITÜNŐ KOSER HAZI KOSZT!

Cs. kis tiszta libazsírral készült ételek úgy délben, mint vacsorára felszolgálatnak „TOCH” husfűstölődékekkel kapcsolatos éttermeiben. HÁZI sütemények.
KIRÁLY-UTCA 2. — ANDRÁSSY-UT 50.

PÁLYÁZAT.

A párkányi Congr. izr. hitközség pályázatot hirdet egy templomszolgai (sameszi) állásra, aki sóchet-ubodek-vekore is legyen és 2—3 káboloval birjon. Megválasztottnak, aki 40 évesnél idősebb nem lehet, kötelessége a sameszi (sochet-ubodek-vekorei) teendők végzése, iskola takarítása, adóinkasszálas stb. szerződésben kikötött munkálatok. Szerződésben biztosított összjövedelem évi 1000 K, természetbeni lakás és a szokásos mellékjövövelmek. Pályázati határidő: január 1. Az állás legkésőbb január 15-én elfoglalandó. Ajánlatok, bizonyítvány-, amely kort, családi állapotot és eddigi működést feltüntessen és kábolomásolatokkal kellően felszerelve, Manovill Dávid hitközségi elnök címére kéretnek.

Párkány, 1916. december hó 6.

Párkányi Congr. izr. hitközség.

Eljegyzési, Esküvői, Gyász-

és kereskedelmi hirdetéseket az összes
.... lapok részére felvesz

GYŐRI-NAG

hirdető-iroda

Budapest, VII., Erzsébet-körut 19.

Telefon: József 19—95.

Orthodox כשר vendéglő

BLAU S. Budapest, ... VI., Laudon-utca 1.

Előnyös pensio. — Jó italok. — Füstölthúsárak. — Kényelmes vendégszobák.

FÁJÓS LÁBAKRA ajánlja —
készítményen
FÉGERŐ ADOLF FIA
ortopéd orvostan
Budapest, Kossuth Lajos-u. 4

Viszketegségek sömört

legbiztosabban elmulasztja a „Barna zsír”.

Kis tégly K 1.60, nagy tégly K 3.—, családi adag K 9.—

Utastással rendelhet: Dr. FLESCHE E. „Korona” győgytárból, Győr.

Zálogcédulát, briliántot, gyöngyöt, drágakövet, aranyat, ezüstöt, ékszer, régiséget, képet, műtárgyat, régi porcellánt veszek és eladok KERTESZ, órák, ékszerész Budapest Király-utca 85. Meghívásra jövek Telefon 95—48.

LIBAZSIR és BAROMFI

legolcsóbban kapható
STEIN BERNÁT cégnél
..... TELEFON: 4-74
BUDAPEST, IX., Ráday-utca 9.
Alapítva 1890.

NEUMAYER FÜLÖP

BUDAPEST, DEÁK FERENC-TÉR 1.
(ERZSÉBET-TÉR SAROK.) Tel. 11-21.

zsa-szőnyegek, függönyök, ágy és asztalterítők, takarók és árvetőkben. Hazai és egyéb gyártmányok. Minták és árajánlatok kívánatra ingyen és bérmentve.

Ajánlja dusan felszerelt rak-tárát minden-nemű belföldi és valódi per-aszta-terítők, és egyéb gyártmányok.

Fialalos üde arcborj

varázsol elő 10 nap alatt és eltávolít minden teinthibát, u. m.: mitesser, pattanás, sárgafolt, ránc, orvörösség, lika-csos, hervadt, petyhüdt bőrt a **Dr. Kayserling**-éle szépitő-szer. A kúra egyszerű, otthon végezhető, minden feltűnés nélkül. Befejezése után az arc bőrragyogó szépség-ben, gyermeki üdeségben és tisztaságban pompázik. 1 üveg 12.50 K bérmentve. Diszkrét szétküldés utánvétel, vagy az összeg előzetes utalványozása ellenében. — Gyár: **HIVA-RYON & Co. New-York.** Szétküldési hely: **GROSS ANTAL** Budapest, József-körut 23/I.

Izraelita Szentegyletek figyelmébe!

חברת קדיש szentegyletek részére mindennemű

GYÁSZKOCSEK

מכסה gyászkokocsi felszerelések kocsis- és szolgáltonyók.

Képes árjegyzéket kívánatra ingyen küld

Budapesti Gyászkokcsigyár, Nagymező-utca 46.

Eladó

nagymennyiségű **gyökeres szőlőoltvány**
24 fajban, továbbá direkt termő

**Százszoros
Piros delawáre
Puritán
Isabella és
Othello**

2 éves gyökeres vesszők bevonulás miatt igen jutányos árban.

Cim: **Molnár Mihály, Abaujszántó.**

ZSÁK, zsinag és ponyv

SCHILLINGER MIKSA

Budapest, V., Rudolf-rakpart 7.

==== Telefon 45-26. 142-75. ====

Zsák- és ponyvakölcsönzés.

Elegáns vendéglő

nyáron át kerthelyiség.

NEIGER J.

Ujjonnan berendezve. Izletes jó ételek. Kétféle italok. Lakodalmak és ünnepélyek alkalmával külön bejárattal
• • • • • díszes szalon. • • • • •

BUDAPEST, VI. TERÉZ-KÖRUT 4. SZÁM.

KOCH JENŐ

FOLYTONÉGÓ ÉS MEIDINGER KÁLYHAGYÁRA
Budapest, VI. Szendy-utca 53. sz.
Eladás nagyban és kicsinyben.
Külön mintatermek. Telefon 8-69.

KELETI J.

Budapest, IV., Koronaherceg-u. 17.

Alapítva 1878. Telefon 13-76.

Modern orthopaediai és műleges végtag-készítő műterme és orvos-sebészeti műszer és kötszer-gyáros

Különleges gyártmányai:

Keleti-féle szab. hadi. műlábai, munka műkar és műkezelő a legújabb szab. badalmazott rendszer szerint. Orthopaediai készülékek, cs. és kir. szab. Keleti-féle sérvkötők, háskötők, gummigörcsérharisnyák, lúdtalpbe-tétek, mankó és mankóbotok stb. Betegtoló- és ónhajtó-kocsik rokan-tak és amputáltak részére. Villanyozó készülékek, valamint az összes betegápolási cikkeket nagy választékban, eredeti gyári árak mellett.

Fogak

szájpadiás nélkül, rágásra azonnal használha-tók, 4 koronáért. Gyökéreltávolítás fölöslegesen. 10 évi jótállással 24 óra alatt készíttetnek, foghuzás teljesen érzéstelenítve. Részletfizetésre is. Rendelés egész nap. Mérsékelt árak.

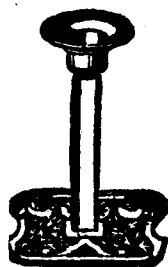
Dr. HEGEDŰS JAKAB Budapest, VII., Erzsébet-körut 44., fővárosi fogspecialista. I. emelet. Rögi, hasznavehető fogszorítók, használhatóvá teszem.

HADI-MOZSARAK ÉS GYERTYATARTÓK!

A rekvirált háztartási fémtárgyak pótlására szállítunk:

Kerámitmozsar (kőedény) higienikus, acélszerű, kiváló erős minőség K 5.50. **Vasmozsar** csiszolva K 6.50, csiszolva és polírozva K 7.50, sárgarezeze K 8.50, ónoztva (higienikus) K 9.—, fényesre nikkelezve K 9.75, nagyobb K 10.75, a háborús évek dombor felirattal tűkőrfényes ezüst színre nikkelezve K 12.—

legnagyobb pro Patria 1914—1916 dombor felirattal K 17.50. Ezek a mozsarak különösen alkalmasak nagyobb háztartások, szállodák, éttermek, intézetek stb. részére.

Gyertyatartók, tömör, modern kivitelben. tűkőrfényesre nikkelezve, ár drb.-ként 1-es számú K 4.25, 2-es számú K 5.75 Mozsaraink és gyertyatartóink valóságos dísz tárgyak minden háztartásnak. Viszonteladók-nak engedély.

SZONTÁGH PÁL fémárugyár Budapest, IX., E. Üllői-ut 19. szám. Jogositott hadifémbevéltőhely.

Varrógépet vadonatúj hajócskás 95 K-ért; elsőrendű, német gyártmányú ivhajóst nagyorsóval, 120, karika-hajóst 140, Centralbobint 150 koronáért szállít 5 évi jótállással **KRAUSZ HENRIK** Budapest, IV., Veres Pálné-utca 30. Árjegyzéket csak vidékre küldök. Csakis ujdonatúj gépeket árusítok.

Legszebb és legerősebb

SIRKÖVEK

műköből 50-től 75 százalékig olcsóbbak, mint a természetes köből készültek. :: Legmesszebbmenő garanciát nyújtunk. :: Árjegyzéket kívánatra ingyen küldünk.

MELOCCO-féle részvénytársaság

Budapest, IX., Ferenc-körut 41.

Telefon: József 40-86—40-87.